CİLT: 22 AĞUSTOS 1974 SAYI: 251

yeni ufuklar

Vedat Günyol
BABEUF OLAYI

İlhan Selçuk
YILDIZ PARLADI

Sami N. Özerdim
İÇ AĞRISI

Afşar Timuçin
ÖZGÜRLÜKÇÜLÜK

İsmet Zeki Eyuboğlu
İNSAN DEDİĞİN

Laurent Schwartz
MARKSÇILIK VE BİLİMSEL DÜŞÜNCE

Cengiz Gündoğdu
İNSANLIK GURURU

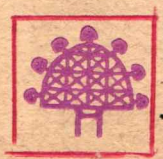

YIL: 1974 YENİ SAYI: 251

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :
ORHAN BURİAN

BABEUF OLAYI

Vedat Günyol

Devrim Yazıları adlı çeviri, ortak bir coşkunun ürünüdür, Sabahattin Eyuboğlu ile birlikte yaptığımız bütün çeviriler gibi. Bizi Babeuf'te birleştiren bu coşku, belki de, tâ tek parti döneminden demokrasi denemesine daha bir hınzırca geçen düşünce düşmanlığının, devletin gölgesine sığınan örgütlü hırsızlıkların, haksızlıkların, zorbalıkların, aldatmacaların, soygunların arta arta Türkiye'yi rezilin rezili bir faşizme sürüklemesi karşısında duyduğumuz acıyı en kestirme, en yetkili bir yoldan dile getirme olanağını - bir raslantı ile - Babeuf'te bulmamızdan geliyordu.

27 Mayıs Devrimi'nin Menderes yönetimine ve onun bütün haramyediliğine son veren günlerinde, romantik bir coşkuya kaptırmıştık kendimizi: Başlar tutuklanmış, kuyruklar sinmişti. Soygun düzeni, bir daha dönmemecesine gerilerde kalmıştı. Memleket rahat bir nefes alabilecekti artık. Sosyal adalet kurulacak, sömürü düzeni

ortadan kalkacaktı. Böyle düşünüyor, gönüllerimizi böylesi bir özlem ateşinde dağlıyorduk.

Oysa olaylar başka yönde gelişiyordu. Devrim yapılalı daha birkaç hafta olmuş olmamıştı. Taksim'den geçiyorduk bir gün Sabahattin Eyuboğlu ile. Yaya geçidinden caddenin öbür yanına yönelmiştik. Birden, üstümüze olanca hızıyle, kapkara, lüks bir otomobilin gelmekte olduğunu farkettik. Otomobil kıl payı sıyırıp geçti yanımızdan. Yüreğimiz ağzımıza geldi. Bir mucize olmuş, kurtulmuştuk. Ama, Devrim karabatağa saplanmıştı. Bu kara otomobil, içindeki o kalın enseli, soygun günlerinin o hamhalat, o cellât suratlı, o vicdansız temsilcilerinden biriyle, kapkara bir haberdi: Demek, Devrim daha başından oyuna gelmişti. Nato'ya, Cento'ya bağlılığı, sürüncemede kalacak davaları, soygun çetesinin elebaşılarına celâllenme fırsatı verecek kadar çığrından çıkan duruşmaları ile yozlaşmaya açmıştı kapılarını. Köşeye bucağa sinmiş, korkudan ölüm terleri döken kuyruklar, eski cakalarıyle yeniden başlamışlardı korkusuzca ortaya çıkmaya. Yüzüne gülünerek soyulan, din duyguları sömürülerek uyutulan, aldatılarak oyları çalınan halkı kayırması gereken Devrim, can düşmanlarına yeniden kaptırmak üzereydi onu. Kimseye karşı olmayan tuhaf bir Devrimdi bu. Kendi yıkım nedenlerini kendi içinde taşıyordu.

Bununla birlikte, Devrim, Türk aydınının gözünü daha bir açacaktı. Türkiye'nin bilinmeyen ,gizli tutulan gerçekleri ortaya çıkaracaktı birer birer. 1961 Anayasa'sı, sosyal devlet kavramı ile birlikte düşünce, söz ve toplantı özgürlüğü getiriyordu ama, faşist İtalyan kaynaklı Ceza Kanunu, 141 ve 142. maddeleriyle ayaktaydı. Tuhaf bir çelişmeye düşmüştü Devrim. Bir yandan, düşük iktidarın ezmeye çalıştığı yüksek bilim kurumları-

nı tutuyor, polisin yerlerde sürüklediği bilim adamlarını baş tacı edip, onlara Anayasa hazırlatıyor, öte yandan - üniversitenin en yetisiz, en kafasız, en çıkarcı adamlarının akıl hocalığına ve yersiz ihbarlarına dayanarak, en azından bu akıl hocaları kadar kötüler yanında - birçok gerçek bilim adamını da görevinden uzaklaştırıyordu. Devrimcilerin kendileri de, çok geçmeden, aralarında anlaşmazlığa düştüler. Kimileri, tezelden dürüst bir seçimle yönetimi halkın temsilcilerine bırakmak istiyor, kimileri de, diktatörlük özlemleri içinde faşist bir cuntaya hazırlanıyorlardı. Bu ara, sosyal adalet düşüncesi filizlenmeye başlamış, herkese düşünce ve kanılarını söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına ya da toplu olarak açıklama, yayma özgürlüğü tanıyan 1961 Anayasa'sı çıkmış, sosyalizmden - kısıtlı da olsa - söz edilir olmuştu. Ama yine de yıldırılar, hapislikler bahasına. Bu dönemde, Şadi Alkılıç Cumhuriyet gazetesinin bir yarışması dolayısıyle yayınlanan bir yazısından ötürü tutuklanmış, Vefa Lisesi İngilizce öğretmeni Lâmia İrem, polisçe görevlendirilmiş bir öğrencinin tertibiyle cezaevini boylamış, doçent Adnan Benk, Marx'tan çevirdiği üç satırlık bir yazı yüzünden bir hafta Sultanahmet cezaevinde banka soyguncuları ile birlikte bir koğuşa atılmış, ellerine kelepçeler vurularak mahkeme kapılarına götürülmüştü.

Devrim piç olmak üzereydi. Ama yine de, Gürsel Paşanın, sola açık olmamakla birlikte, Anayasa doğrultusunda söz özgürlüğüne saygıyla besli yönetimi, bir ölçüye kadar ağır basmaktaydı. Nicedir severek, özenerek çevirdiğimiz *Devrim Yazıları*'nı bastırmak artık bir zorunluk olmuştu. Fransız Devrimi'nin solcu kanadını temsil eden Babeuf, yüz yılı aşkın bir zaman ötesinden, devrim geçirmiş toplumumuza ışık tutabilirdi. Bütün dev-

rimlerde olduğu gibi, Fransız Devrimiyle 27 Mayıs Türk Devrimi arasında da benzerlikler vardı. Her iki devrim de, halk adına çalışır görünmekle birlikte, halkı sömüren bir azınlığa karşı yapılmıştı. Fransız Devrimi, halkı ezen aristokrasiye karşı burjuvalarca kotarılmıştı. Ama, çok geçmeden devrimi yapanlar, devirdikleri sınıfın yerini almış, halksa eskisi gibi yoksulluklar içinde kalakalmıştı. 27 Mayıs Devrimi de öyle olmuştu. Devrimin yıkmak istediği ve bir süre için yıkar göründüğü çıkarcı güçler, demokrasiye dönüşle birlikte, kısa zamanda palazlanıp, devrime cephe almış, eski iktidarın dışa dayalı iç sömürü düzenini, karma ekonomili, özel teşebbüslü politikasıyle birlikte yeniden yaşatır olmuştu.

«DEVRİM YAZILARI», böylesi bir ortamda aydınların gözünü açabilecek uyarılarıyle yararlı olabilirdi. Babeuf bir devrimciydi, kafasını, yüreğini halkın esenliğine adamış bir devrimci. Yoksul halk adına yapılan bir devrimin yozlaşması karşısında, yüreği sızlaya sızlaya, işkenceleri, hapisleri, hattâ ölümü göze alarak, gerçekleri dile getirmeye çalışmıştı. İki devrim birbirine çok benziyordu. Babeuf, sanki yüz yetmiş küsur yıl ötelerden kalkıp gelmişti yurdumuza, piç olan eski bir devrimin acı deneylerinden ders almamıza ortam hazırlamak için.

Devrim Yazıları, eşin dostun önerisiyle yayınlandı 1964 yılında, iki binlik bir baskıyla. Eserin aşağı yukarı hiç bir yankısı olmadı. Beş buçuk ay içinde satıla satıla yedi yüz kadarı satıldı. Gürültüsüz patırdısız, yedi yüz aydının kafasında yankılar uyandırarak doldurmak üzereydi altı aylık yayın hayatını, savcılıkça kamu davası açılma süresini. Ama, yayın hayatının altı aylık süresini doldurmadan *Devrim Yazıları* birden göze batıverdi. Nasıl oldu bu iş? Anlatayım.

Yıl 1964. Kurulu düzeni, bir önceki dönemin «ahlâksız maddecilerinden» (C. Gürsel'in deyişidir) miras kalan bütün rezillikleri, sahtecilikleri düzenbazlıklarıyle sürdürme çabasında olan politikacıların paylaştığı yönetime karşı, halk yararına yönelik bir iyi, bir saf, bir temiz niyetle başkaldırmaya kalkışan, ama sonunda, çoğu iyi niyet ayaklanmalarında olduğu gibi, kaçınılmaz ihanetler yüzünden başarısızlığa uğrayan *Talât Aydemir* olayı, *Devrim Yazıları*'na birinci planda bir önem kazandırıyor birden. Aydemir, idam edilmeden bir hafta kadar önce *Devrim Yazıları*'nı okuma fırsatını buluyor. O da, tıpkı Babeuf gibi, hücresinde ölümü beklerken, yüreğinin ve kafasının temizliği, saflığı içinde yurt sorunlarına eğiliyor. *Devrim Yazıları*'nda, ihanete uğramış bir devrimin canlı kanıtlarını buluyor ve kitabın her cümlesini değerlendirip, âdeta yercesine, yutarcasına içine sindiriyor ve satırların arasına, üstüne altına, yanına kenarına, iki devrim arasındaki benzerlikleri belirterek, gelecek kuşaklara duygularını, düşüncelerini manevî bir «vasiyetname» niteliğinde sunuyor. Sonra ne oluyor? Aydemir idam ediliyor. Bir hafta geçmeden, ölüm hücresinde bıraktığı eşyalar arasında *Devrim Yazıları* bulunuyor. Kurulu düzeni yıkmaya çalışan bir devrimcinin el yazısıyla kanıtlanan bu korkunç (!) belge, küçük rütbeli bir görevli tarafından gerici bir gazeteye yüksek fiyatla satılıyor.

Devrim Yazıları artık günün olayı olmuştur. Gerici gazete, eserin notlu sayfalarını, klişeleriyle basıp, mal bulmuş mağribi sevincinin iğrenç aşağılığı içinde, Türk soluna var gücüyle yükleniyor.

Bu ara, Çetin Altan'ın, *Milliyet* gazetesinde «Devrim Yazıları» başlığı altında, Babeuf'ün, 37 yaşındaki Babeuf'ün giyotine gitmeden önce karısına ve çocuklarına

yazdığı o onurlu, yılgısız mektubundan parçalar alarak yazdığı yazıyı, 4 günlük bir süre ile, Aziz Nesin'in *Akşam*'da çıkan bir yazısı izliyor. «*Açlığın Ölümü*» *Şarkıları* başlığı altında yayımlanan bu coşkun yazı kovuşturma konusu oluyor. Aziz Nesin, komünizm propagandası yapan bir eserle okuyucu sağlamakla suçlanıyor. Beri yandan, Ankara'da Attilâ Bartınoğlu, bir halk gazetesine Babeuf'ten aktardığı yirmi otuz satırlık bir yazı yüzünden, yedi buçuk yıl hapis cezası tehdidiyle mahkemeye veriliyor.

Bütün bu olaylar karşısında savcılık harekete geçip mahkemeden *Devrim Yazıları*'nı toplatma kararı alıyor (13.10.1964).

Ertesi gün, öğleden sonra, *Yeni Ufuklar*'ın Çemberlitaş'taki bürosuna iki sivil polis görevlisi çıkageliyor, ellerinde toplatma kararıyle. Depoya gidiyoruz birlikte. Gizlisiz saklısız ne varsa döküyorum önlerine. Birbir sayıyoruz kitapları: Tam 1394 tane. Bir gün sonra, Emniyet'ten bir komiser, adam gönderip *Devrim Yazıları*'nın Fransızca aslını istetiyor, saygılı, ama yıldırgan bir pusulayla. Bir telâş havası başlıyor esmeye. Eserin aslını hemen bulup göndermek gerek. Yoksa, silâhlı tüfekli bir arama tarama başlayacak. Pusulanın, satırları arasından çıkan anlam bu. Büroda, bir şair arkadaş var konuk olarak. «Vermeyin aslını, kendileri arayıp bulsunlar» diyor. Ama, düşünüyorum, kovuşturmayı engellemekle ne elde edebilirim? Hiç. Arayıp tarıyorum dört bir yanı. Sonunda buluyorum eserin aslını. O günlerde *Yeni Ufuklar*'da çalışan, birçok delikanlı gibi, polis hafiye romanlarının büyüsünde kendini serüven tutkusuna kaptırmış olan genç yardımcım, eserin Fransızcasını kaptığı gibi götürüyor komisere. Gizlisiz saklısız bir oyunun içine atılıyorum böylece.

Kısa bir süre sonra, Türk Edebiyatçılar Birliği bir bildiri yayınlayarak, kitap toplama olayını kınıyor ve protesto gösterisi olarak, Taksim Atatürk anıtına çelenk koymaya karar veriyor.

Günlerden 31 ekim 1964. Hava açık ve güneşli. Katılayım arkadaşlara diyorum, sonra vazgeçiyorum. Sabahattin Eyuboğlu *Mavi Gezi*'de. Burada olsa katılır mıydı, adını sanını ön plana çıkaracak böylesi bir gösteriye? Katılmazdı. Ben de katılmıyorum, katılmayacağım da. Ama, gönlüm onlarla birlikteydi, aralarında olmaya can atarak.

Birileri - her zaman çıkar böyleleri - telefona sarılıp Emniyet'e haber veriyor, bu zararsız, bu sakıncasız, bu sessiz, bu dürüst protesto tasarısını. Polis görevlileri, Taksim anıtının çevresinde toplaşarak izliyorlar olayı, resimler çekip törene katılanları saptıyorlar...

Ertesi gün, Kadıköy'deki baba evinin zili çalıyor kısa aralıklarla, sabahın beş buçuk sularında. Fırlıyorum yataktan, telâşla. Camlı dış kapıda, orta boylu bir genç adam duruyor, saygılı, ama polis görevlisi olduğunu belli eden o silik ciddiliğiyle. «Emniyet'ten istiyorlar sizi» diyor. Anlıyamıyorum, benim Emniyet'le ne alışverişim olabilir, bir türlü akıl erdiremiyorum. Soruyorum. «Bilmem, diyor, benim görevim sizi oraya götürmek sadece» diye yanıtlıyor.

Kafamda bir sürü soru. Olsa olsa, diyorum kendi kendime, Babeuf'le ilgili bir iştir bu. İçim rahatlıyor biraz. Giyiniyorum, ayaküstü traş oluyorum. Sonra, üst kata çıkıp anama haber veriyorum. Ev halkı uyanıyor. Uzak ve sonu belli olmayan karanlık bir yolculuğa çıkıyormuşum gibi, vedalaşıyorum herkesle. Dr. Cemil bir koşu gidip dostum avukat Gülçin'e haber salacak, vakit geçirmeden.

Birlikte çıkıyoruz evden polis görevlisiyle sabahın köründe, konu komşu uyanmadan. İskelede iki sandviç alıyorum. Vapurun birinci mevkiinde iki uzak, iki tedirgin, iki güvensiz arkadaş gibi oturuyoruz yan yana, çaylarımızı içip sandviçlerimizi yiyerek.

Bir karanlık yolculuktu bu benim için. Emniyet, kelime olarak insana güven veren bir kavramdı. Ama bu Emniyet o emniyet mi? Sirkeci'de Sansaryan Hanı dedikleri koca bir yapı vardı, hâlâ da var, dört ya da beş katlı. Birkaç kez gitmiştim pasaport almak için. Daha kapısından girerken bir ürküntüdür sarardı içimi, suçsuz girip suçlu mu çıkacağım diye. Galiba bütün dünyada Emniyet'ler hep böyle ürkünç oluyordu. Paris'te öğrencilik günlerimde, «ikamet tezkeresi» almak ya da bu belgeyi yenilemek için birkaç kez gittiğim *Sûreté*'de hep aynı kuşkulu bakışlar, hoyratca davranışlarla karşılanmıştım. Roma'daki *Questura*'da aynı tutum. Hadi, diyelim, oralarda yabancıyız, neyin nesi, kimin fesiyiz bilmezler, adına Emniyet denilen, yurdun güvenliği üstünde titizce duran - temelinde iyi niyet yatan - bir kuruluşun kapısını çaldığımızda, kuşkuyla karşılaşmanız doğaldır diyelim. Ama, insan kendi yurdunda, ister istemez yadırgıyor böylesi kuşkuları. Peki, bırakalım Emniyet gibi politik bir kuruluşu. Ya, Vergi dairelerinde, vergisini vaktinde ödemeye gelenlere bile gösterilen güvensizlik neyin nesidir? Bana bir vergi dairesi gösterebilir misiniz ki, orada «mükelleflere», en azından vergi kaçakçısı gözüyle bakılmasın.

Neyse bırakalım bunları.

Polis görevlisiyle iniyoruz vapurdan Karaköy'de. Köprüyü yürüyerek geçiyoruz. Eminönü'nü gerilerde bırakıp Sirkeci'ye yöneliyor, Sansaryan Hanı'nın üst katına tırmanıyoruz yan yana. Sağ köşede, çifte aylı bir ka-

pı. Polis görevlisi kapıyı tıkırdatıyor. Aralanıyor kapı, bir esrar dünyasına açılırcasına. Sert bakışlı, iriyarı bir genç adamın baş işaretine uyarak süzülüyorum içeriye, canını kurtarmak için, akıl almadık deliklerden incele ufala geçmeyi başaran bir kedi esnekliğiyle. Ama ben, o anda, canını kurtaran bir kedi değil, canını ateşe atan şaşkın bir kedi gibiyim artık.

İki görevlinin arasında kıskıvrak, bir koridordan geçip bir başkasına sapıyoruz. Sert bakışlı genç adam bir kapının önünde durduruyor beni, eliyle göğsümü iteleyerek. Bir an bekliyoruz. Kapının ardından sesler geliyor alçalıp yükselen. İçerisi kalabalık olsa gerek, diyorum kendi kendime. Ürküntüm birden azalıyor. Yalnız olmadığımı anlıyor, ferahlıyorum. Kapının tokmağını çeviriyor sert bakışlı genç adam. Kapı kanadının ardına kadar açılmasıyle birlikte, bir alkıştır kopuyor. Yaşar Kemal, Melih Cevdet, Demir Özlü, Şükran Kurdakul, Orhan Arsal, bir masanın etrafına serpilmiş, oturuyorlar. Birden ayağa kalkıyorlar topluca: «Hoş geldin! Yaşa be!» diye karşılıyorlar beni coşkuyla. Hiç birinin yüzünde, tutuklanmanın ezginliğini, sızısını gösteren en ufak bir belirti yok. Yüzler güleç, güleçten de öte, kara bir günde dirsek dirseğe, omuz omuza, yan yana, saf safa bulunmanın ortak mutluluğunda alabildiğine şen. El ile gelen düğün bayram sanki. Öpüşüyoruz, tokalaşıyoruz. Derken kapı yeniden açılıyor, içeriye Edip Cansever, ardından Memet Fuat, ardından Hüsamettin Bozok ve Arif Damar giriyor, hep aynı taşkın karşılama bağırtıları arasında. Bir mutlu buluşma, bir bayram şenliği sanki. Birbirini seven, yakından uzaktan tanısa da birbirine saygı duyan insanlar bir araya gelmişler. O da polis marifetiyle. Bir gün önce, kitap toplatma kararlarına karşı çıkıp, Atatürk Heykeline sadece çelenk koyarak beraber-

liklerini ispatlayan aydınların, bu kez polis kanalıyle yeniden buluşmaları ne mutlu bir raslantı.

Yaşar Kemal'in, kaleminin gücünden, inancının doğruluğundan ve tartışma götürmez kişiliğinden gelen güven, polis gözetimi altındaki bu dost toplantısına inanılmaz bir saygınlık sağlıyordu. Çok geçmeden, o asık suratlı, o sert bakışlı görevliler yumuşayıvermiş, bu aydın topluluğun etkisine girivermişlerdi. Bizleri, sabahın köründe evlerimizden alıp buralara getiren görevliler hizaya gelmişlerdi. Çay üstüne çay ısmarlıyorlar, etrafımızda dört dönüyorlardı âdeta.

Uzunca bir beklemeden sonra, yandaki odaya çağırdılar bizleri, sorguya çekmek için bir bir. Onar onbeşer dakikalık sorgulardan sonra, aynı odaya dönüyorduk sırayla. Ben, bir gün önceki çelenk koyma olayında bulunmamıştım. Ama, dinlemediler beni. Sen de o gösteriye katıldın diye bu güzel arkadaş topluluğundan ayırmadılar beni. Ayırsalar üzülecektim. Çekilen fotoğraflar, gösteriye katılan Sabri Altınel'in kır saçlarıyle benimkiler arasında bir bağlantı kuruyordu. Onu tanımıyordu Emniyet'çilerimiz. *Devrim Yazıları*'nın çeviricisi olarak ellerinin altındaydım nasıl olsa. Kır saçlı adam, fotoğrafta pek belli olmayan adam kim olabilirdi benden başka? Al getir onu da, sabahın er saatlerinde yatağından, derin uykusundan koparıp Emniyet'in bu aslında, asık suratlı ama birden şenelen odasına. Ama, Sabri Altınel, o mert adam, çıktı ortalara, mahkemelere dek koşarak, o kır saçlı adamın kendisi olduğunu söyleyip tutuklular arasına katıldı, yargıçlara yalvara yakara.

Sorgular dört beş saat sürdü. Hüsamettin Bozok, gösteride bulunmadığını ispatlayarak, sıyırdı yakasını, bu güzel dost topluluğuna katılmaktan. Sonra bizleri,

ciplere bindirerek götürdüler apar topar Sulh Ceza yargıcının önüne. Bir güzel, bir ağır başlı, bir namuslu yargıç önüne çıkarıldık, suçüstü yakalanmış caniler gibi.

Daha ilk oturumda serbest bıraktı bizi yargıç, savcının, o Babeuf adını ömründe ilk duyup, onu kılıktan kılığa sokan savcının isteklerine, tutuklama isteklerine rağmen. Ertesi gün, gazeteler, özellikle sağcı gazeteler adlarımız etrafında gürültüler koparark kamuoyuna, rezilin rezili bir propaganda ile bizi suçlamaya kalkıştılar.

Günlerden 3 Kasım 1964. Gazeteler resimlerimizle dolu. O gün sabahın dokuzunda Atatürk Erkek Lisesinde dersim var. Okula gitmem gerek. Duraksamalar içindeyim. Tutuklanmış bir öğretmenim. Okula gidersem nasıl karşılanırım, bilmiyorum. Ürküntüler içindeyim. Gideyim mi gitmeyeyim mi diye bocalıyorum.

Taksim Atatürk Lisesinde daha yeni sayılırım. İki üç yıllık bir süre içinde, gerek öğretmenler, gerek öğrenciler arasında hayli dostça, ama yerine göre aralıklı, yerine göre içten bir ilişki kurmuşum. On üç yıllık bir iç hizmetten, İslâm Ansiklopedisi'nde geçen, on ikisi mutlunun mutlusu bir dönemden sonra, kapağı Mahmutpaşa ortaokulunda Fransızca ve İngilizce öğretmenliğine atabilmişim. CHP yönetiminin aydın ve öğretmen kıyımını devralan DP iktidarından yakayı sıyırıp liseye kapağı atmışım. Ama solcu öğretmenlik damgası yakamı bırakmamış bir türlü.

Onun için, ürküntüler içindeyim. Gazetelerde çıkan bunca resim ve yazılardan sonra, liseye nasıl ayak basabilirim, diye düşünüyorum kös kös. Günlerden pazartesi. Sabahleyin erkenden düşüyorum yola. Belki de okula ayak basar basmaz, öğrenciler beni yuhalayacak, üs-

tüme saldıracaklardı. Öyle ya, bir gün önce mahkemelerde boy göstermiş, en azından yedi buçuk yıl hapis cezasıyle yargılanmıştım.

Sabahleyin ürke ürke okulun kapısına geldim. İçeriye, avluya adımımı atar atmaz, bir alkış tufanıyle karşılaştım. Öğrenciler, tanıdığım tanımadığım öğrenciler, bana doğru koşuyor, dört bir yanımı alıyor, kimisi elimi sıkıyor, kimisi öpüyordu. Olacak şey miydi bu? Nasıl bir mucize olmuştu da, benim, o bilmem kaç yıllık öğretmenlerinin, sözlerini, davranışlarını yakından izledikleri, iyi niyetinden şüphelenmedikleri öğretmenlerinin bir günde yurt düşmanı olması, olabilmesini akıllarının köşesinden geçiremiyorlardı. Avludan geçip, öğretmenler odasına çıktım. Aynı sıcak ilgi, aynı yakınlık. O gün, birkaç sınıfta çocuklar ders yaptırmamışlar öğretmenlerine. Babeuf'ü sormuşlar, bilgi edinmek istemişler.

27 Mayıs sonrasının çocukları başlatmışlardı kafalarını işletmeye. Kimin kurt kimin kuzu olduğunu anlıyorlardı artık.

Babeuf'le ilgili bu ilk dava bir bilinç getirmişti topluma, daha lisenin birinci sınıfından başlayarak üniversitenin yüksek sınıflarına kadar uzanan bir bilgi ve ilgi susuzluğuyla.

Ama, kurulu düzen savunucuları, sermaye çevrelerine sırtlarını dayamış, radyolu, televizyonlu, buz dolaplı, elektrik süpürgeli, arabalı, metresli bir rahatlık düzeyine ulaşmış, haksız olarak, halkın, yoksul halkın zararına elde ettikleri ve elden kaçırmamaya baktıkları bir rahatlık, bolluk düzeyine ulaşmış kimseler, çeşitli yollardan; gazeteler, meydan nutukları, salon nutuklarıyla başladılar saldırıya.

Bu saldırıların ilki, belki de en sinsisi Burhan Fe-

lek'ten geldi. O günlerin *Cumhuriyet* gazetesindeki sütununda neler yazıyordu bakın:

«Babeuf'ün eseri tercüme edilmiş, adlî takibata uğramış. Bunu bir kısım 'edebiyatçılar protesto etmişler', onlar da takibe uğramışlar...

Demek fikir âleminde bir huzursuzluk var... Gazetemiz, eşkiyanın biyografisini verir. Hakimo kimdir, ne yapmıştır? Yazar... E bu kadar aydını alâkadar eden bu Babeuf kimdir? Ne yalan söyleyeyim, ben de kendisini tanımıyorum... Kısaca malûmatım olsun diye Larousse'u açtım... Babeuf maddesinde şöyle yazıyor: 'Babeuf (François Emile) Fransız ihtilâlcisidir. Saint-Quantin'de doğmuş, Vendôme'da ölmüştür (1760 - 1797). Direktuvar idaresine karşı bir kısım Jakoben'lerle beraber isyan etmiş ve idama mahkûm olmuştur. İdam cezası tatbik edileceği sırada kendini hançerle öldürmüştür. 'Halkın Kürsüsü' isimli gazetesinde izah ettiği doktrine - ki *bir çeşit* komünizmdir - Babouvisme denir.' Çok şükür, böylece adamı ve mesleğini öğrendim.» (4.11.1964).

Bu yazı, aklı izanı hiçe sayan, doğruları çarpıtan, iktidar doğrultusunda kalem oynatan bir yazardan gelebilirdi ancak. Oysa, Burhan Felek gibi, bunca yılın gazetecisi, halk ağzını bütün incelikleriyle yansıtan, halk deyimlerini ustaca kullanan bir yazar, nasıl olurdu da, bunca kültürüne (!), Türk basın hayatındaki bunca saygınlığına rağmen, Babeuf gibi bir halk dostunu, *Petit Larousse* denli, papaz kafasıyle kaleme alınmış bir yapıta güvenerek suçlayabilirdi bir kalemde?

Sabahattin Eyuboğlu, o, haksızlık etmemek için, her türlü düşünceye hakkını veren, vermekte direnen Sabahattin Eyuboğlu bu yazının apaçık sahteciliği karşısında kaleme sarılıp Burhan Felek'e şu mektubu yazdı iki gün sonra:

«Sayın Burhan Felek,

Fıkranızda Babeuf için yazdıklarınızı eş dost şöyle yorumladı: Bu önemsiz kişinin komünist olduğu Larousse'da bile yazılı; edebiyatçılar gürültü koparacaklarına açsın baksınlar ve savcıya hak versinler.

Ben böyle düşünmenize ihtimal vermiyorum. Bir çeşit komünizm deyiminin Fransızcada Eflâtun, Thomas More, Campanella gibi birçok filozoflar, hattâ peygamberler için de kullanıldığını elbet bilirsiniz. Bu türlü filozofların Türkçeye çevrilmesini zararlı sayacağınızı sanmam. Kaldı ki, bugünkü anlamıyle komünist yazarların ne düşündüklerini öğrenip öğretmeyi suç saymazsınız. Sizi tanıdığım kadarıyle düşünceye kelepçe vurmak istemeyenlerden yana olamazsınız.

Bu kitaptan önce Eflâtun'un *Devlet*'ini, More'un *Utopia*'sını da çevirdiğimizi bilseydiniz, dünyadan yoksulluğu kaldırmak isteyen bu filozoflara Babeuf'ün de eklendiğini belki merak eder ve Larousse'la yetinmeyerek *Devrim Yazıları* çevirimizi okumak isterdiniz. Ama yasak edildiği için ben de size gönderemezdim.

Düşüncenizi birkaç satırla olsun açıklamanızı saygılarımla rica ederim.

Sabahattin Eyuboğlu»

Bay Burhan Felek, bu mektuba karşılık vermedi. Veremezdi de. Çünkü, düşünce özgürlüğüne karşıydı. Nitekim, Milliyet gazetesindeki sütununda (9 Mayıs 1974) «Bence her fikir serbestçe izhar edilemez. Bunun aksi edebiyat olur» diyebiliyordu.

Bay Burhan Felek'e bakılırsa, «Bizim toplum (cemiyet demiyor, dil bakımından ne ilerleme, değil mi?) biraz oturmaya muhtaçtır.» (*Milliyet*, aynı yazı). Oturma-

ya muhtaç, yani olduğu yerde saymaya, kurulu düzeni sürdürmeye muhtaç.

Bu ara (7 kasım 1964), Babeuf olayı Meclis'e getiriliyor. Bir yandan Çetin Altan (*Milliyet*, 7 kasım 1964), öte yandan Kadircan Kaflı (*Tercüman*, 11 kasım 1964) gibi solcu sağcı yazarlar lehte, aleyhte yazılar yazıyorlar. Sulh Ceza'da ikinci duruşmadan sonra, olay Senato'ya yansıtılıyor. Artık, Babeuf olayı yurt ölçüsünde bir olay olmuştur. *Son Havadis* gazetesinde, üç aydan beri yayınlanan *Aydemir İsyanının İçyüzü* dizisi, 115 - 118. tefrikasında Babeuf'ü konu alıyor. Bunu, yabancı bilginlerin Babeuf olayını protestosu izliyor. Sulh Ceza'da duruşma sürüp gitmektedir. 3 ocak 1964 günlü duruşmada, izinli olan yargıcın yerine Yargıç Alâettin Dehrioğlu vekillik etmektedir. Salon, hıncahınç doludur, gazeteciler, aydınlar, öğrenciler vb. ile Atatürk Anıtına çelenk koyma olayında, bir raslantı olarak hazır bulunan avukat Orhan Arsal, o gür sesiyle söz alıyor. «Olacak şey değil bu, diyor. Yüz yetmiş yıl öncesinde yazılmış birtakım gazete makalelerinin çevirisi dolayısıyle, biz, huzurunuzda bulunuyoruz. Akıl almayacak, *garip* bir olaydır bu» diyor. Yargıç kürsüsünde bulunan Dehrioğlu, olayın bütün gülünçlüğünü kavramış, uyanık ve namuslu bir yargıç bilinciyle, beni göstererek: «Evet, öyle *garip* olay ki, ben bu kürsüden, öğretmenimi yargılamak durumunda bulunuyorum» diyor.

Kim bu öğretmen? Benmişim meğer. Hiç anımsamıyorum. Yıllar, yüzleri değiştirmiş, saçlara kırlar düşürerek. 1940 yıllarında, Hukuk Fakültesindeki asistanlık günlerim birden canlanıyor gözlerimin önünde. Prof. Crozat'nın son sınıf derslerindeki çeviriciliğime dönüyorum. Doçent Recai Galip askerlik göreviyle ayrılmış aramızdan. Onun görevi bana kalmış. Otuz otuz beş kişilik son

sınıf öğrencilerine profesörün Fransızca olarak söylediklerini Türkçeye çeviriyorum. Çiçeği burnunda bir asistanım. Öylesine utangacım ki, öğrencilerin yüzlerine bakamıyorum. Kızlı erkekli öğrenciler, lâf atıyorlar bana. Yüzünü kaldır da, gözlerini görelim diye. Öylesine, utangaç, öylesine çekingenim. Ama, yüzlerine bakamasam da, ılık bir sevgi seli akıyor benden onlara doğru. İşte bu Dehrioğlu o yılların öğrencilerinden. Aramızda olsa olsa dört beş yaş fark var. Ama, olsun. Değil mi ki, toplum birtakım değer ölçüleri koymuş. Kimine öğretmen, kimine öğrenci demiş. İşte, Dehrioğlu da, bu değer ölçüsüne dayanarak, bana mahkemede öğretmenim diyor. Ertesi günü, bütün sağcı gazeteler ele alıyorlar bunu. Duruşmaların tarafsızlığından, insan kayırıcılığından söz ediyorlar. Ve Dehrioğlu, tepeden inme bir buyrukla, ertesi günü, Gaziosmanpaşa'da bir mahkemeye atanıyor, ceza olarak.

Neyse, bir başka duruşmada, asil yargıç önüne çıkıyoruz topluca ve aklanıyoruz.

İş bununla bitmiyor. 24 mayıs 1965'te DEVRİM YAZILARI dolayısıyle, Sabahattin Eyuboğlu ve ben mahkemeye veriliyoruz. Dava konusu: komünizm propagandası. Sabahattin Eyuboğlu, Bodrum dolaylarında Mavi Yolculuk'ta. Hiç bir şeyden haberi yok. Ben tek başıma gidiyorum Ağır Ceza Mahkemesine. 7,5 - 15 yıl hapis cezası ile yargılanıyoruz.

Dosyada bir bilirkişi raporu var. Üç ünlü kişice hazırlanmış: Prof. Fahrettin Fındıkoğlu, Prof. Hıfzı Timur ve Prof. Mümtaz Turhan.

Kimdi bu adamlar? Fahrettin Fındıkoğlu, Sabahattin Eyuboğlu ile İNSAN dergisinde dostluk kurmuş, sonradan düşünce ayrılığı dolayısıyle ona diş biler ol-

muş bir kişi. Mümtaz Turhan, Köy Enstitülerine olan düşmanlığını, bir açık oturumda, S. Eyuboğlu'nun kişiliğinde yüksek sesle haykırmış bir insan. Hıfzı Timur'a gelince, onun benimle olan ilişkileri çok uzaklara, İstanbul Hukuk Fakültesindeki asistanlık günlerine gider. 1952 yılında, ikimiz de, Rockefeller Vakfı'nın davetlisi olarak New York'ta buluşuyoruz, Vakur Versan'la birlikte. Türk Kurtuluş Savaşı tarihi üstüne konferanslar vermekle görevli. Bir kelime İngilizce bilmiyor. Eline geçen bol dolarlarla, genç ve güzel bir kız öğretmenden ders alıyor. Ama her gün, çarşı pazar gezerek, ucuz eşya peşinde. Akşamları, üniversite yemekhanesinde, bana dükkân adresleri veriyor. Sonra, kopuyor ilişkilerimiz. Türkiye'ye dönüyoruz. Bir gün, Kadıköy'de sokak aralığında bir korna sesiyle duraklıyorum. Bir lüks otomobilde Bay Hıfzı Timur, beni arabasına buyur ediyor. Biniyorum, istemeyerek. «Neden araba getirmedin» diyor. «Bunca kolaylıklar varken.» Nasıl anlatabilirim ona, benim için arabanın önemi olmadığını. Arabayla birlikte insanın neler neler kaybedebileceğini.

Bizi Amerika'ya çağıran John Marshall adındaki zat, bana mektup yazarak, Türk - Amerikan Dostluk Derneği'ne katılmamı istiyor. Bu dernek, Hıfzı Timur'un başkanlığında kurulmuş bir dernektir. Hıfzı Timur'un Amerikalılara aşırı yakın olduğunu öğreniyor, duraklıyorum. John Marshall yazıyor bana, «Beni ilgilendirmez bu iş» diye. Ben de yazıyorum ona, «Bu iş beni çok ilgilendirir» diye. Sonra kesiliyor ilişkilerimiz. Türk - Amerikan Derneği'ne katılmıyorum. İşte, bu Hıfzı Timur, kalkıyor DEVRİM YAZILARI dolayısıyle bilirkişi raporunu hazırlıyor. Virgülünden noktasına kadar onun üslubunu yansıtan bu bilirkişi raporu, yersiz birtakım iddialarla doludur: Şöyle ki: Üç üniversite profesörünün imzala-

rını taşıyan bu belge, tek bilimsel dayanak olarak *başlıca* (!) ansiklopedilerde tekrarlana tekrarlana kalıplaşmış, papaz kafasından çıkma üç satırlık bir yargının, hem de bilgi dünyasında geçersizliği yeterince ispatlanmış bayat bir yargının gölgesine sığınmış. «Başlıca ansiklopediler» diye böbürlene böbürlene öne sürdükleri ne, biliyor musunuz? Bir ciltlik «Petit Larousse», ya da onun azmanı, altı ciltlik «Larousse du XX'ème Siècle». Ne acınası durum değil mi? Şöyle deniyor raporda: «1760 - 1797 yılları arasında yaşayan bu yazar (yani, Babeuf) başlıca ansiklopedilerde Fransız İhtilâli demagogu olarak vasıflandırılmakta ve fikirlerine Babeuvisme (Babouvisime'dir aslı) denmekte ve bunların (!) bir nevi komünizm olduğu ifade olunmaktadır. Tercümecilerin takriben 200 sene evvel bir demagog tarafından yazılan yazıları dilimize çevirmiş olmaları garip görünen bir olaydır.»

Evet, «Garip görünen bir olay!» Öylesine garip ki, her nasılsa profesörlük katına yükseltilmiş üç kişi, ilk defa, o da, bizim çevirimizden tanımak fırsatını buldukları Babeuf'ü, onurlarını ayaklar altına almadan suçlayamayacaklarını anlayarak, «garip» sözünün kaypaklığına sığınıp, renksiz, silik, utanılası bir tutumla, o günün faşist iktidarına yaranmaya çalışıyorlar.

O ünlü raporun son sözünü birlikte okuyalım: «... kitabın Türk toplumunun genel kültür seviyesini yükseltici gayeler dışında maksatlar taşıdığı kanaatine varıldığını arzederiz.» Sevsinler kanaatinizi!

Bu baylar; dobra dobra, düpedüz, erkekçe konuşmaya yanaşmayan, tavşana kaç, tazıya tut deyip, acem kılıcı örneği, her iki yanı kese doğraya, postlarını kurtarma yolunu yeğliyen, yeğlemiş kişilerdi. Bakın, rapor-

larında, nasıl da ileriden yana daha bir gözüpeklik gösterip, yasaların yasakladığı yönde suçlara batıp çıkmamakla kınar görünüyorlar bizi. «Türkiye dahil olduğu halde aradan 200 sene kadar bir müddet geçtiği göz önüne alınarak sosyal adalet sahasında birçok ilerlemeler kaydedildiği ve bunlara ait birçok eserler yazıldığı halde, bunlara arka çevirerek Fransız İhtilâlinin elektrikli ve heyecanlı günlerinde yazılmış kışkırtıcı gazete makalelerinden toplama bir derlemenin gayesi kendilerince gösterilmek istenen bilgiye matuf bir tecessüsü karşılama sayılamaz.»

Yani, ne demek istiyordu bu baylar? Marx'ın, Lenin'in, Mao'nun eserleri dururken, neden 200 yıl öncelerine uzanıyor ve «sosyal adalet sahasında bunca ilerlemeleri» hiçe sayarak Babeuf'ten çeviriler yapıyorsunuz? Sanki, Marx'tan üç satırlık bir cümle çevirdi diye, Adnan Benk'i hapislere attıran, Marx'tan, Lenin'den çeviriler yaptığı için M. Erdost'ları otuz bilmem kaç yıla mahkûm ettiren kendileri ya da, kendi görüşlerinde olanlar değilmiş gibi.

Neyse, işte bu rapor, C. savcısını yüreklendirip, bizleri Sorgu Yargıçlığının sorgulamalarından geçirerek Ağır Ceza Mahkemesi önüne çıkarmaya yetiyor.

Ağır Ceza Mahkemesindeyiz, Sabahattin Eyuboğlu ve ben komünizm propagandası yapmaktan, Aziz Nesin de, ünlü rapora göre «Türk hükümetini istihdaftan ziyade, *bir nevi* komünizm olan Babeuvizm (Babouvisme olacak) hakkında bilgi vermek ve tercüme kitaba doğru okuyucu çekmek»ten suçlanarak.

Aziz Nesin, bu türlü otuzu aşkın yersiz suçlamadan geçip aklanmış olan Aziz Nesin, güle oynaya geliyor duruşmalara, hayatının en ipe sapa gelmez, en sudan suç-

laması diye nitelendirdiği duruşmalara. Ama, Sabahattin Eyuboğlu, Sorgu Yargıçlığındaki, «Adın ne, kimsin, necisin, ne iş görürsün?» gibi başlayan asık suratlı soruşturmaların onur kırıcı havasından kurtaramamış kendini. Hayli tedirgin. Mahkeme heyeti çok saygılı. Ama, S. Eyuboğlu, bir ara, oturduğu sanık sandalyesinde, ayak ayak üstüne atıyor, kendini bir dost toplantısında sanarak, «Sabahattin, indir bacağını yere» dememe kalmıyor, mübaşir atılıyor birden: «İndir bacağını!» diye. İndiriyor bacağını. Ama, mahkeme heyeti görmezlikten geliyor bu davranışı, suçsuzluğuna yüzde yüz inanmış bir adamın, iç rahatlığını yansıtan bu içtenliğini.

Duruşma başlıyor. Bilirkişi raporunun kaypaklığını, ard niyetini, yetersizliğini ileri sürüp, ikinci bir bilirkişice eserin nicelenmesini istiyoruz. Avukatlarımız Gülçin Çaylıgil, Ziya Nur Erün, Demir Özlü seslerini yükseltiyorlar. İsteğimiz kabul olunuyor.

Bir iki ay sonra, Sahir Erman, Sabri Esat Siyavuşgil ve Ecvet Güresin'den kurulu ikinci bir bilirkişi raporu ile yeniden çıkıyoruz yargıç önüne.

Şöyle diyor yeni rapor özetle: «Babeuf, Fransız İhtilâli (1789) devrinde yaşamış olan doktrin sahibi bir filozof değil, fakat o devrin hareketli hayatına karışmış, fiyat artışları sebebiyle halkın düştüğü sefaletten ıstırap duyarak, o zamanki insan hakları beyannamesine dayalı daha âdil bir düzen kurulması için mücadeleye girişmiş bir mütefekkirdir. Daima halktan yana olduğu için sonraki ansiklopediler kendisine kelimenin o devirdeki manasiyle halkın haklarını koruyan ve ona önderlik eden anlamında demagog demişlerdir. Babeuf'te bugünkü anlamında bir komünizm anlayışı yoktur.»

Babeuf, olsa olsa, «ütopik bir sosyalizm cereyanının bir temsilcisi telâkki edilebilir.»

Raporun son sözü bu.

Şimdi düşünelim birlikte, Türkiyemizin düşünce ortamını ve bu ortamdaki düşünce namusunu. Aynı bilgi kurulunun yüksek temsilcileri arasındaki korkunç çelişkiyi. Hıfzı Timur ve Mümtaz Turhan artık aramızda olmadıklarına göre, bırakalım onları. Yaşayan yandaşlarından Fındıkoğlu'nu alalım ele. S. Eyuboğlu'nun durmadan söylediği üzere, bu devlet parasıyle, yani halkın parasıyle okumuş, her çeşit okuma nimetlerinden yararlanmış, her türlü yüce rütbelere erişmiş bir adam, Babeuf gibi halk yararına hayatını hiçe saymış bir insanı nasıl karşısına alabilir ve onu nasıl suçlayabilir? 1930'ların *İnsan* dergisinde halka, yani sola açık bir atılımla sesini duyuran bir insanın, sonradan halkı karşısına alarak, halk düşmanı iktidarların dümen suyunda kendi kişiliğini silivermesi - kim bilir ne ufacık tefecik anlayışlar uğruna - silivermesi gerçekten hazindir. Sosyalizm üstüne yazdığı kitaplarda, Karl Marx'ın adını *K. M.* diye kısaltıp, kendini bir çeşit sigorta altına almaya çalışan, Thomas More'un, Campanella'nın henüz Türkçeye çevrilmemiş eserleri üstüne, Batı kaynaklarından yaptığı, ama telif gibi sunduğu çevirilere dayanarak verdiği bilgilerle bir çeşit bilgin saygınlığı kazanmaya özenen bu zat, bir bilirkişi olarak, doğruları çarpıtmakta sakınca görmemiştir.

Fındıkoğlu, istediği kadar Babeuf'ü komünist diye nitelendirip, çeviricilerini suçlasın, dünya görüşü kendininkinden pek farklı olmayan, ama ne de olsa bilim onuruna ters düşmek istemeyen meslek arkadaşlarının dile getirdikleri doğru yargılar karşısında ne duruma düştüğünü bilmem fark etmiş midir?

Neyse, uzatmayalım. Bir buçuk yılı aşkın bir süre uzayıp giden Babeuf davası, bu ikinci bilirkişi raporu ile, mahkemece tartışılmaz bir açıklığa ve aydınlığa kavuşuyor. Siyavuşgil, Menderes döneminin, profesörlük görevini gölgelerde bırakan fıkracılığıyle ün salan, ama bir Volkswagen edinme pahasına, Menderes'e mektuplar yazarak «son günlerimde, büyük eserlerinizi yakından görebilmek için bir koltuk değneği vazifesi görecek bir otomobil edinmeme izin vermenizi» dilerim diyebilen Siyavuşgil, Babeuf davasında, aydın çevrelerdeki itibarını yeniden kazanmak yolunda, kahramanca, mertçe bir atılım yapmış, yapabilmişti.

Fındıkoğlu ise, o fındık kabuğunu doldurmaz raporu ile Babeuf'ü bir çırpıda mahkûm edebilmişti, bağlı olduğu çıkar çevrelerine hoş görünme çabası içinde.

Neyse, ikinci bilirkişi raporu, biz sanıklara olduğu kadar, mahkeme kuruluna da bir ölçüde görece de olsa, bir rahatlık getirmişti, doğrunun gün ışığına çıkması bakımından. Ama, dava daha birkaç ay sürüp gidecekti. Ve her iki ayda bir, bizler, yürek çarpıntıları içinde, sanık sandalyelerinde, gazete sütunlarında boy gösterecektik. Gazetelerde, sağlı sollu kalemler, daha bir hırsla, daha bir hınçla ele alacaklardı Babeuf davasını. Düşünce özgürlüğü, Türk düşünce tarihi açısından bu davayı «bir yüz karası» (M. Kemal) sayanların karşısında, Babeuf'ü «bizim için en yeni mütefekkirler arasına koyan» (O. Seyfi), «gizli bir komünizm fideliği kurmaya çalışan» (Kısakürek), «Moskova talimatını (!) Türkiye'de tatbik eden» (Adalet, 30 eylül 1965), bizleri ipe çektirmek (T. Buğra) isteyenler gemi azıya alacaklardı. Tabiî, bütün bu iftiracı, sahteci, düzenci sağcı yayının bir etkisi olacaktı. Nitekim oldu da.

Dava süresince, belli günlerde okula gidiyor, öğren-

cilerin eksilmeyen sıcak ilgilerinin anlatılmaz mutluluğu içinde derslerimi veriyordum. Ne var ki, öğretmenler odasında, yüze gülen, ama arkadan vurmaya çalışan, sinsi bir kliğin alttan alta hazırladığı iğrenç bir ihanet oyununun havası sezilir olmaya başlamıştı. Müdürlüğe, Bakanlıktan iki kez gizli emirler gelmişti, ara ile, «mahkûmiyet kararının» suretinin bir an önce Ankaralara ulaştırılması isteğini tekrarlayarak. Sonuçlanmamış bir davanın sonucunu istiyordu Bakanlık, beni bir an önce öğretmenlikten atabilmek için. Birtakım vatan kurtaran arslanlar vardı demek Bakanlıkta, ve onların uzantısı olarak, öğretmenler arasında. Küçük küçük insanlardı bunlar, barem derecelerinin büyüklüğüne rağmen küçük kalan, kalmaya mahkûm olan insancıklar.

Okulda, ilk tepki, son sınıf öğrencilerine hazırlatılan bir duvar gazetesi dolayısıyle kendini gösterdi. Bertrand Russell üstüne bir öğrencinin yazdığı bir yazı tedirgin etmişti dört beş bayan öğretmeni. Komünist propagandası sezmişlerdi yazıda. Mutluay'ları ve beni mahkemeye vereceklerdi, bizi okuldan attıracak, ellerimize kelepçeler vurdurarak öğrencilerin gözleri önünde polise teslim edecekler, sonra da kına yakacaklardı. Ne bulunmaz bir fırsattı bu, bayancıklarımız için. Ne raslantıdır bu, hepsi de evde kalmış hanımcıklardı bunlar. Saklanbaç okurlardı, Foto-Roman delisiydiler. Spor Toto'dan, Millî piyangodan, Zeki Müren'den başka dünyaları yoktu. Okur yazarlara, kafasını işletenlere düşmandılar. Sosyalizm üstüne bir satır okumamışlardı ömürlerinde. Ama, bilirlerdi, evet ya, komünizmin, sosyalizmin ne olduğunu, hem de çok iyi bilirlerdi, akıl almaz bir mücizenin tılsımıyla!

Ama o haince atılımları boşa çıkıverdi. Duvardan indirdikleri gazete, ertesi gün yine eski yerini aldı. Ne Mil-

lî Eğitim Müdürlüğü'nden çağrılan müfettişler işlerine yaradı, ne de Emniyet bilmem kaçıncı şubelerine yağdırdıkları ihbar mektupları, telefonları! Sayın muhbir vatandaşçıklar bunlar.

Babeuf davası sürüp gidiyordu, halka açık olarak, it ürür kervan yürür sözünün doğrultusunda.

23 haziran 1966 günü gelip çatmıştı sonunda. Karar günüydü o gün. Aziz Nesin, nedense gelmemişti. Sabahattin Eyuboğlu ile ben, sanık sandalyesindeki yerimizi aldık. Mahkeme salonu, tanıdık tanımadık, sayısız insanlarla dolup taşıyordu. Bir sürü öğrencim dersleri asıp gelmişti, bu yargı tarihimizin en ilginç duruşmalarından birine tanık olmak için. Foto muhabirleri durmadan resim çekiyorlardı. Mahkeme heyeti duruşmayı açtı. Savcı, bir alınyazısı değişmezliğiyle kaçınılmaz suçlamasını - inansa da inanmasa da - tazeledi. Son söz bizler everildi. Sonra, gereği düşünüldü. Bütün salon ayağa kalktı. Yargıç kararı okumaya başladı. Salonda çıt çıkmıyordu. Herkes kulak kesilmişti. Bir yaralı kuş gibiydik. Durmadan çarpıyordu yürekçiklerimiz. *Devrim Yazıları*'nı dilimize çevirmekle ne denli suçlar işlediğimiz bir bir anlatılıyordu. Anlaşılıyordu, kurtuluş yoktu bizim için. Gözlerim avukatlarıma, koruyucu meleğim Gülçin'e, Ziya Nur'a, Demir Özlü'ye kayıyor. Hiç bir umut ışığı yok gözlerinde. Ama, yine de, metin olmamı istiyorlar benden, o içten, o kardeş, o kara gün dostu bakışlarıyle. Sabahattin renk vermiyor. Ama, yürek atışını duyuyorum, o birbirine yapışık dirseklerimizde bir tek damar halinde akmaya başlayan kanlarımızın derinlerinde.

Yargıçın sesi kulaklarımızda büyüdükçe büyüyor. Kararının özünü verdi verecek: «Mucip sebepleri yukarıda izah edildiği üzere, sanık Sabahattin Eyuboğlu ve

Vedat Günyol'un tercüme ederek yayınladıkları DEVRİM YAZILARI adlı kitap ile memlekette Anayasa ile tesis edilmiş bulunan iktisadî, siyasî ve sosyal temel nizamları devirip yok etmeye matuf olmak üzere komünizm propagandası yapmaktan ve diğer sanık Aziz Nesin'in ise suç unsurlarını muhtevi kitabın okunmasını ve sürümünü teminen ve aynı zamanda komünizm propagandası ihtiva eden bir yazı ile bu propaganda fiiline iştirak etmekten haklarında amme davası açılmış ve iddia makamınca da sanıkların bu suçlarından dolayı T.C.K. nun 142/6. maddesi ile tecziyeleri talep edilmiş...» İşte, burada, yüreklerimiz durdu duracak. Yedişer buçuk yıl yiyoruz. Birden dünya siliniyor gözlerimizden. Zindanların karanlıklarına sürükleniyoruz.

Ama, bir mücize oluyor. Bir kelime, *ise de* kelimesi birden yüreğimize soğuk sular serpiyor.

Yargıç o güzelim sesiyle devam ediyor: «... talep edilmiş *ise de*, sanıkların fiillerinde komünizm propagandası suçunun unsurları mevcut olmadığından her üç sanığın isnat olunan bu suçtan BERAETLERİNE, talebe muhalif ve temyizi kabil olmak üzere 23.6.1966 tarihinde ittifakla verilen karar C. Savcısı huzuru ile sanık Sabahattin Eyuboğlu ve Vedat Günyol'un ve müdafilerinin yüzlerine karşı ve sanık Aziz Nesin'in gıyabında usulen ve açıkça tefhim olundu.»

Bizi, bunca suçlamalardan, iki yılı bulan tedirginliklerden bir tek kelime, *ise de* sözcükleri kurtarmıştı sanki. Bu sözcüklere borçlu sayıyorduk kendimizi. Sabahattin'le kararlaştırdık, BABEUF DOSYASI diye bir kitap yayınlayacaktık, dava ile ilişkili bütün yazıları, lehte, aleyhteki bütün yazıları ve duruşma tutanaklarını içeren bir kitap olacaktı bu ve adını İSE DE koya-

caktık. Ne yazık ki, Sabahattin bu kitabı hazırlayamadan aramızdan ayrıldı, karanlıklar dünyasına, er geç buluşacağımız bir dünyaya göçtü. Bugün ben onun bu isteğini yerine getirmeye çalışıyorum, birlikte yayınlayacağımız kitaba bir önsöz olacak olan bu yazımla.

Babeuf davası böylece, iki yıllık bir sürüncemeden sonra bir aklama ile bitmiş ve bir yıl içinde de Yargıtayca onaylanmıştı. Ama, Babeuf davasının yankıları sürüp gidecekti. 1971 yılının sıkıyönetim günlerinde, Türkiye Komünist Partisi adıyle hayalî bir örgüt kurucusu olarak tutuklanıp yargıç önüne çıktığımızda, savcı, gerçekleri çarpıtıp: «Babeuf davasından mahkûm olup, nasılsa bir yolunu bularak Yargıtaydan aklanma kararı» elde ettiğimizi ileri sürebilecekti. Ve lisedeki bayancıklar, öğrencilerime komünizm propagandası yapmakla suçlayarak beni Sıkıyönetim Komutanlığına utanmadan şikâyet edebilecekler, hattâ, beş ay önce, eski öğrencilerimi kandırarak aleyhimde tanıklık etmelerini sağlayacaklardı. 14 ekim seçimleri, bütün bu acayip yaratıkları susturmaya yetti. Ama, kötülük örgütleri alttan alta kim bilir ne komplolar hazırlamaktadırlar hâlâ...

Babeuf davası, Türkiye'de, bütün kara güçlere rağmen özgür düşüncenin öldürülemeyeceğini ispatlamıştır. Gericiler, halk düşmanları istedikleri kadar çırpınsınlar, özgür düşünceye kilit vuramayacaklardır.

Bu gerçeği, Oktay Akbal'ın Vatan gazetesinde, BABEUF DERKEN başlıklı (11 kasım 1964) yazısından aldığım şu satırlarla vurgulamak istiyorum:

«Düşünceler, fikirler yasalarla önlenseydi, dünya Ortaçağdan kopup bugünkü uygarlığa erişebilir miydi? Bunu anlatamıyoruz. Her çağda ileri görüşler ortaya atılır. O çağın dar anlayışı kavrayamaz bunları. Suçlandı-

rır, yasaklar. Ama biz daha Babeuf'teyiz, daha Direktuvar çağının görüşlerini yasaklamaya uğraşıyoruz! Yüzyıllar gerisinde kalan bir tutumla serçe parmağı boyu ilerlemeye imkân yoktur. Hani, kim ilerlemek istiyor zaten desenize!..»

Kim mi ilerlemek istiyor? Türk toplumu.

Babeuf davası, bu yolda bir ufacık nokta, belki de çok önemsiz bir noktadır. Ama, önemsiz önemsiz noktalar birike birike önemli noktalara varır. Tıpkı damlaya damlaya göllerin ortaya çıkması gibi.

YILDIZ PARLADI

İlhan Selçuk

20 temmuz 1974 cumartesi günü Akdeniz'den Çanakkale Boğazı'na, Marmara kıyılarından İstanbul'a dek yollarda halk vardı. Arabalı, atlı, yaya, bisikletli, otobüslü, eşekli; bir yerlerden gelip bir yerlere gidiyorlardı. Kulakları radyoda, yürekleri Kıbrıs'ta, gönülleri ordudaydı. Haber alınmıştı ki:

— *Silâhlı Kuvvetlerimiz Kıbrıs'a çıkarma yapmıştır.*

Sevinç, umut, özlem ve onur gibi duygularla bezenmişti insanlar. Kimsede kuşku, korku, kaygı yoktu. Ben izinden dönüyordum. Akdeniz'in sıcak kıyılarından Boğaz'ın serin sularına uzanan yollarda, köylü, kentli, kadın, erkek, yaşlı, genç, nice kişiye rasladımsa *tek kafa, tek yürekti.*

Kahveci çay getirirken:

— Evelallah, diyordu.

Şoför:

— Oh be!.. diye nefesleniyordu bir ağırlığı üstünden atmış gibi... Genç kız yolda gördüğü askere çiçek veriyor, delikanlı assubayın sırtını okşuyordu. Yoldan geçen subay, bakışlardaki sevgileri derleyerek yürüyordu. Yaşlı köylünün kavrulmuş yüzünde yılların çizgileri gülümsüyordu. İnsanlar birbirine hizmet için daha çabuk koşuyor; tarlalar, dereler, tepeler, dağlar, taşlar bütünleşip vatanlaşıyordu.

Neydi bu insanları birbirine yaklaştıran.

Savaş özlemi, kavga hırsı, toprak ihtirası, veya yabancı bir ulusa duyulan kin miydi?

Hiç kuşkusuz hayır.

Duygular, özlemler, istekler, istemler; ancak barışa, insanlığa, bağımsızlığa, özgürlüğe uyumlu iseler bir değer taşırlar. Ulusların amaç ve özlemlerinin bu değerlere denk düştüğü anlar, tarihte yıldızın parladığı anlardır. Barış, insanların dövüşerek değil, sevişerek yaşamasıdır; bağımsızlık, bir ulusun özgürlüğü; özgürlük, kişinin insanlığıdır. 20 temmuz 1974 Türk ulusu için yıldızın parladığı gündü.

Çünkü, Türk askerinin Kıbrıs'a çıkarken yürürlüğe koyduğu eylem; barışa, bağımsızlığa, özgürlüğe, insanlığın onuruna denk düşüyordu. Barışa denk düşüyordu, çünkü Kıbrıs'ta faşizm katliamını durdurmak yolundaydı. Bağımsızlığa denk düşüyordu, çünkü hem Kıbrıs halkının bağımsızlığını korumak, hem Türkiye'nin bağımsız karar verme gücünü ispatlamak için gerekliydi. Özgürlüğe denk düşüyordu, çünkü hem Türk insanının özgürlüğünü güvenceye bağlıyor, hem dikta rejimini yıkmayı amaçlıyordu.

Şu satırların yazıldığı gün, 23 temmuz 1974'tür.

Bazen olaylar hızlanır, yaşamın ivmesi yoğunlaşır. Üç gün içinde çok şey olup bitmiş, ve bu akşam ateşkes kararlaştırılmıştır. Akdeniz'den Karadeniz'e, Edirne'den Kars'a ve Hakkâri'ye kadar Mehmet'in, Ahmet'in, Ali'nin, Veli'nin yüreği, ister sağda olsun, ister solda, ister ortada, üç gün birlikte çarpmıştır.

Kıbrıs çıkarmasının hakkını yalnız Mehmet ile Ahmet, Ali ile Veli mi duymuştur yüreğinde, kafasında?

Bazen bir kişinin, bir ulusun özlemi, amacı, istemi, hakkı öylesine belirginleşir, öylesine ışır ki; barış, insanlık, hukuk, bağımsızlık, özgürlük yolunda öylesine elle tutulur niteliğe kavuşur ki, yeryüzüyle bütünleşir o kişi ve ulus... Türklerin Kıbrıs çıkarmasını Doğu Almanyalı da destekliyor, haklı buluyor; Yugoslav da, Af-

ganlı da, Libyalı da... Suudî Arabistan, Hollanda ve sosyalist ve kapitalist nice ülke, nice devlet, nice insan Türkiye'nin yanındadır; Sovyetler, Brejnev'in diliyle Türk eyleminin yanındadır. Kıbrıs'ın meşru Cumhurbaşkanı Makarios bile Kıbrıs eylemini yadsıyamıyor:

— *Türkler mazurdur...* diyor yarım ağızla...

Mehmet, Ahmet, Ali, Veli birbirleriyle ve tüm Türk ulusuyle; Türk ulusu insanlıkla bütünleşmiş, evrenselleşmiştir.

Ve ne tuhaftır: Karşımızda yalnız Yunan, Amerikan ve İngiliz...

Tıpkı Millî Kurtuluş Savaşında olduğu gibiyiz. Kıbrıs çıkarmasıyle bağımsızlığımıza, insanlığımıza, özgürlüğümüze, tarihimize, Mustafa Kemal'e yakışır bir iş yaptık. Ve daha dün bu davada yapayalnızken bugün dünya kamuoyunun desteğini kazandık.

İşte Atatürkçü, gerçekçi, dış politika budur.

(Cumhuriyet, 23.7.1974)

İÇ AĞRISI

Sami N. Özerdim

Yaşın elli beşi de aştığını gözönünde tutarak, havalar ısınmaya başlayınca kolay kolay soyunamıyoruz. O gün hava sıcaktı. Yalnızlıktan bunalmış, sevdiğim bir arkadaşımla, biraz dolaşalım diye sözleşmiştim. Kazağı attım; akşam üzeri pardesüyü de koluma aldım. Yaptığımı biliyordum, ama, terlemek bana hiç iyi gelmez. Bu uğurda, belim iki kat oldu. Üç dört gün evde kaldım. İyi bir deneme oldu bu... Emekli olsam, hiç sıkılmayacağım. Yaz, oku, düzeltme yap; akşam oluveriyor.

Eski bir kronolojiyi yenilemekle uğraşıyorum. Kalktım; evde kapandığım günlerde Atatürk'ün Arıburnu, Anafartalar raporlarını, 1919'dan önceki yaşamına değinen anılarını okudum, yineledim. Bir konuda yazılmış birkaç kitabı üst üste okursanız, öğrenmek istediğiniz kafanızda pekişiyor. Ruşen Eşref Ünaydın'ın, Mustafa Kemal ile Çanakkale savaşları konulu «Mülâkat»ını da bir daha okuyayım dedim. Devlet Matbaası'nda özenle, iyi kâğıda basılmış. O günlerin anlayışına göre, içleri dolu harflerle, biraz «kübik» çizgilerle yapılmış kapak içime bir şeyler üfledi. Hep böyle olur; ama anlatamam. 1930'da on iki yaşındaydım. O günlerin kapak düzenleri ile kitapçı camlıklarına serilmiş kitaplara özlemle bakardım. Ama, mutlu günlerdi o günler... Şimdi o mutluluk, bir kitap kabından içime, belki ancak müzikle anlatılabilecek bir ürperiş dolduruyor. Kitabın kabında, bir köşesinden fare dişi ile kemirilmiş yaraya bakıyorum. Vaktiyle küçük bir evde otururken kitaplarım, öte berim bodrumda - mutfak için yapılmış - tahta raflarda dururdu. O günlerin anısı...

Birkaç gün önce, candan arkadaşım Sadi Borak'tan aldığım mektupta, bir dergi adı verilerek şu yakınma tümcelenmişti: «... adlı bir derginin Atatürk hakkında akıl almaz suçlamalarını okurken kanımızı donduran bir titremeyle üşüye üşüye...»

Kitabın kabına dişini geçirmeye uğraşmış olan o eski fare, Türkiye'nin kurtuluş tarihini yapmış olan büyük adam'ı kemirmeye uğraşan yeni farelerden çok daha insaflı ve suçsuz imiş!..

Postadan Vedat Günyol'un «Devlet İnsan mı?» adlı kitabı gelmiş; getirdiler. Karıştırırken, 1968 Temmuz tarihini taşıyan uzun bir yazı gözüme ilişti. Çalışma konusunu değiştirmiş olmak için bu yazıyı okuyorum. Okudukça sarıyor. Oysa, Temmuz 1968'de Yeni Ufuklar'da yayınlanmış. O zaman okumuş olmalıyım. Ne var ki, binler ve binlerce yazar, kitap, süreli yayın, makale adı ile yorulmuş belleğimden silinmiş anlaşılan... Köy Enstitülerini yeren bir romanın eleştirisi bu... V. Günyol gibi bir yazarın öfkelendiğine bakılırsa, romancı kimbilir ne haksızlıklar etmiş!

Neden? Anlayamıyorum. Yargılarına güvendiğim bir edebiyat tarihçisi, bana bir biyografya salık veriyor. Bakıyorum, ama kesin yargıya varmakta ivedilikten kaçınıyorum. Kuşkusuz, biyografya, kişinin tutumu bakımından yabana atılır bir kaynak değil; belki ilk kaynak... İnsan, kendisini yenebilir de, yenemez de...

Atatürk'ü öldürmek isteyenleri konu edinen - aldanan Ulus gazetesi yöneticilerince tefrika edilen - romanda düş kırıklığına uğradığım günleri anımsıyorum. Geçenlerde dikkatli bir öğrencim, vaktiyle çok sevmiş olduğum bir Kurtuluş Savaşı romanından[1] bir tümce gösteriyor bana: «İngilizler Mustafa Kemal'i Enver'le birleşsin diye mi yolluyorlar sakın?..» Okuduğumda ayırt

edememişim, roman kişilerinden birine söyletilmiş bir tümce, kesin olarak yazarın düşüncesi sayılabilir mi? Ne zaman ki Oktay Akbal, bütün bu romanları yazmış kişinin Atatürk için «İngiliz ajanı» dediğini açıkladı, yalanlanmadı; ne zaman ki, bir dergide, Kurtuluş Savaşı'nı bir Yunan savaşı diye küçültmüş, Atatürk devrimini, hiçe indirivermişti; bir «büyük romancı»nın, tarih gerçeklerini bu denli ters yorumlamasına şaşmıştım.

Şimdi çömezleri Atatürk'ü suçlamakla uğraşıyorlarmış. Neden?

Burada, yanıt olarak, bir olayı anlatacağım sadece... 1970 kışı idi. Çetin Altan, Akşam'daki bir yazısında, öğrencilere «ateş püskürüyordu». Çünkü, bir okulda «biz burjuva edebiyatı okumayız!» diyen öğrenciler bulunduğunu işitmiş! O gün, yaşamı boyunca sol düşünce ile kaynaşmış, başına işler de açılmış bir arkadaşımıza gitmişti. Sözü geçen olayı ona da haber verdik. Hemen, bize Lenin'in, birikmiş dünya kültüründen yararlanılması gerektiğini belirten bir sözünü anıverdi.

«Burjuva kültürü»nü (bu, onların deyimi!) hor görerek, bir bölük derslere girmeyen öğrencilerden biri için «teorik bilgisi güçlüdür!» diye «mazeret» göstermişlerdi arkadaşları...

Atatürk'e, sağ'dan sonra sol'da da beslenen bu kin'in nedeni, yine yukarıdaki örneklere bağlanır. Uygarlık, kültür birer bütündür. Parçalar da öyle öğrenmeye kalkılırsa, işte böyle, sahiplerini, eski «medreseli»lere benzeten durumlara düşürür. Atatürk'ü yadsımak, suçlamak! Bu da bir kültür yanılgısıdır.

Ankara, 19.4.1974

---

[1] *V. Günyol, adını andığım kitabında, bu romanı, yazarın «Kurtuluş Savaşı'nın bir bakıma Mustafa Kemal'-*

siz başladığını anlatmak için yazdığını...» diye anıyor. Büyük yazar olarak bilinenlerin böyle küçük yargıları, zamanla kural gibi kabul ediliyor nedense!

Ek 1 *V. Günyol'un, İstanbul'da Çağdaş Yayınları arasında çıkan, 1972 - 1974 yıllarındaki yazılarını içeren* «Devlet İnsan mı?» *adlı kitabının yukarıda andığım yazısı, beni bütün kitabı büyük bir ilgiyle okumaya götürdü. Kişinin, anlayışsızlıklar içinde boğulduğu günlerde, böyle bir kitabın nasıl bir cankurtaran simidi yerine geçtiğini belirtmekle yetineceğim.*

2 *Yazımı postaya vereceğim gün gelen Nisan tarihli Yeni Ufuklar'da, çocukluk arkadaşım Samim Kocagöz, aynı kaygı ile yazdığı yazıda düğümü çözmüş: «... tarihi bugünden düne doğru okumak» diyerek!*

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

- *Tarama Sözlüğü VII, Ekler:* 50 TL.
- *Tarih Terimleri Sözlüğü:* 15 TL.
- *Yazın Terimleri Sözlüğü:* 15 TL.
- *Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş-Şerîfe:* Ahmet Fakih, Yayımlayan: Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu, 15 TL.
- *Türkçe Sözlük:* Gözden geçirilmiş 6. baskı.
- *Türk Dili Dergisi:* Mektup Özel Sayısı, 20 TL.

ÖZGÜRLÜKÇÜLÜK

Afşar Timuçin

Özgürlükçü bir düzende yaşıyorsanız, siz de herkes gibi istediğinizi yapabilirsiniz, başkalarına zarar vermemek şartıyla.

İşte bu anlayış içinde yetiştirdiler bizi. Ne güzel şeydi istediğini yapabilmek. Yürümek, gezmek, koşmak, şiir yazmak, dükkân açmak, apartıman dikmek, içip içip sızmak, konuşmak... İstediğini yapamayan insan, ruhunu geliştiremez; kafasını, yüreğini, yeteneklerini kendisi için kullanamaz, insanlar için kullanamaz. Onların görüşü buydu.

İstediğini yapabilen insanların oluşturduğu bir toplumda yetiştik. Babalarımız, yoksul da olsa özgür, güvencesiz de olsa özgür, yarınsız da olsa özgür olmakla övünen babalarımız, küçücük oyalanmaları büyük gerçekler gibi görerek ve göstererek, bizi gittikçe artan bir karmaşanın içine bıraktılar. Onların özgürlükçülük diye adlandırdığı yalanı, biz bugün bile zor zahmet gözden çıkarmışızdır.

Özgür olmak bir haktı. Nasıl? Şöyle. Bir adam, parası varsa, kentin göbeğinde kocaman bir arsa satın alabilir mi? Alır. Bir gün bu arsaya, çirkinliğiyle ölümü, yıkımları, asalak yaşamaları, derinliksizlikleri akla getiren koskocaman bir apartman diktirebilir mi? Diktirir. Bu apartmandan aldığı kiralarla kentin en işlek yerinde bir dükkân açıp kadın ve erkek giyiminde yepyeni bir moda yaratarak her kişiye üç metre yerine dört metre kumaş harcatabilir mi? Harcatır. Buradan kazandığı parayla bir yayınevi açıp edebiyatta yeni değerler yaratabilir mi? Yaratır. Bütün bunlar hakkı mıdır onun? Elbette hakkıdır.

Demek ki, evimin dışını çingene pembesiyle jandarma mavisine boyasam bana kimse karışamaz. Elbette karışamaz. Yeni modalar yaratsam, dilini konuşamayan ev kadınlarından şairler çıkarsam, onun bunun eserinden apartmalar yaparak büyük eserler ortaya koyan bayanları büyük romancılar diye yuttursam? Hakkımdır. Böylece, insanların beğenişine, bilgisine, duyarlığına, yeni yetişenlerin taze ruhuna baltayla girmiş olmaz mıyım? Hayır.

Tehlikeli olan, derlerdi onlar, insanın gerçekleştirmek istediği şeyi gerçekleştirememesidir. Bir adam evini çingene pembesine boyayıp sokağın canına okuma fırsatı bulamazsa, insanlığını gerçekleştiremez. Ya evi olmayanlar, hiç bir şeyi hiç bir pembeye boyayamayanlar? Kiracıya çık diyemeyenler, savaşın en kazançlı zamanında karaborsa yapamayanlar, rüzgâr alıp durgun hava satanlar, küplerini dolduramayanlar... Onlar da gerçekleştirebiliyorlar mı insan olma durumunu? Gerçekleştirmeliler. Değil mi ki özgürdürler... Her kişi yetenekli değildir, herkes özgürlüğünü paraya çeviremez. Örnekler vereceklerdir: Sıfırdan başladı, dikili ağacı yoktu, on yılda iki dükkân, altı ev, üç nikâhlı, iki nikâhsız karı... İnsan özgürlüğünü kullanabilmeli.

Şu iğrenç yapıları, insanı insan kılığından çıkaran şu bayağı modaları, şu karaborsacının suratını, şu yurtseverlik çığırtkanının gözlerini, şu romancının yazdığı sayfaları göre göre içi körlenen adam nasıl gerçekleştirir insanlığını, nasıl kullanır özgürlüğünü! Çocuğunu beslemek için bedenini satan yoksun ve geri zekâlı kadınları fahişe diye kınaya kınaya penceresinde mühendisler, avukatlar, doktorlar, giyim yerlerinde iş gören memurlar bekleyen, bu arada, kimseye sezdirmemeye çalışarak, mahallenin adam olma umudu taşıyan deli-

kanlısıyla al takke ver külâh giden şu özgürlükçü kardeşimiz insanda hangi insanlık, hangi özgürlük tutkusunu canlı bırakabilir?

Bütün bunları yazabilmelisiniz, gerçek özgürlükçülük bunu gerektirir, bütün bunları yazmaktan korktuğunuz zaman gerçek özgürlükçülük yok demektir, gerçek özgürlükçülüğü kurmak da sizin ödevinizdir.

Son söyleyecekleri söz budur işte. Cehennem ateşleri ve kazanları genel müdürlüğü yakıtlar dairesi bölge şefliği binasından daha çirkin bir Huzur apartmanı mı dikildi evinizin önüne? Size gazetelerin «okuyucu mektupları» sütunlarına mektup yazmak kalıyor. Niçin? Bir hiç için ya da öfkenizi yatıştırmak için. Yurdunu seven her kişi, yurdunda, özellikle mahallesinde gördüğü aksamaları ilgililere bütün yollardan, özellikle «okuyucu mektupları» aracılığıyla duyurmalıdır.

Özgürlükçülük budur işte. Özgürlükçülük, başkalarına zarar vermemek şartıyla istediğini yapabilmek anlamına gelir. Başkasına zarar vermekten ne anlarlar? Kimsenin evine zorla girmeyeceksin, kimsenin karısına kızına bakmayacaksın, kimsenin ne yaptığına karışmayacaksın, kimseyi sokak ortasında eşşek sudan gelene kadar dövmeyeceksin. Kimsenin et ve şeker bulamadığı zor günlerde, mahalleye karşı mangalı yakıp kebap yapmak başkalarına zarar vermek sayılır mı? Hayır.

Babalarımızın bilmediği ya da bilmezden geldiği bir şey var: Tek kişileri amaçlayan özgürlük, tek kişi için de toplum için de bir katılaşma, bir kabalaşma, bir bencilleşme, giderek bir yıkım aracıdır. Gerçek özgürlük, insanlar arasında ayırım gözetmeden bütün insana açılan bir yapabilme gücüdür. Yararlanma, kendine yontma, dünyayı bir kişilik kılmaya çalışma kaygısı üzerine kurulmuş bir özgürlük anlayışı, insana çarpık çurpuk

evlerden, karaborsalardan, yalanlardan, kaba rahatlıklardan, duygusuzluklardan başkasını söz veremez. Özgürlükçülük eskimiş bir yalandır, insana en iyi yanlarını unutturmaya çalışan, insanı en küçük çıkarlar uğruna bir yırtıcı yapmak için her rengi, her ışığı, her gölge oyununu kullanan bir yalan. Bu yalanın altını kaldırırsanız, karşınıza vurgunlar, soygunlar, bine bin katmalar, içilememiş yüz bin çorba parasına bar kapatmalar çıkar. Özgürlükçülüğün ne mal olduğunu anlayan kuşaklar bu binalara, bu çarşılara, bu modalara, bu okullara, bu romanlara dayanamayacak. Herbirinin temelinde insanı öldürmeye, güdük bırakmaya, sindirmeye ant içmiş bir canavarlığın izlerini görecek. Babalarımızdan aldığımız bu kalıt, bir gün bizi rahatsız edecek. İşin kötüsü, dışımızda duruyor sandığımız bu yalanı, kendi içimizde, yıllardır eksiksiz yürek diye taşıdığımız yüreklerimizde, yıllardır arınmış kafa diye taşıdığımız kafalarımızda bulacağız. O zaman ilk işimiz, o çingene pembesini, o jandarma mavisini, o uydurma mozayikleri kendi içimizden silyeme çalışmak olacak.

İçimizde yıkılırsa o binalar, o çocuk kakası renkleri, o romanlar, o şarkılar, dışımızda da tutunamaz olur. Ama, saklamayalım, biz şimdi seviyoruz onları, babalarımız kadar sevmesek bile seviyoruz. Hiç değilse rahatsız olmuyoruz onlardan. İğrenç bulduğumuz şarkıyı dinliyor, çirkinlik anıtı saydığımız evi kiralıyor, yanlış bulduğumuz üniversiteye girebilmek için sabahlıyor, karaborsacıdan acele bilet alıp sinemaya dalıyoruz. Ama, gelecek kuşaklar bu yalan karşısında bizden daha akıllı ve bizden daha sabırsız olacak.

Özgürlükçülük bugün düşüncede yalanlandı, yarın yaşamda yalanlanacak.

İNSAN DEDİĞİN

İsmet Zeki Eyuboğlu

Bizim Maçka'da (Trabzon) söylenen bir halk sözü vardır sık sık: «İnsan çiğ süt emmiştir ona güven olmaz.» Düşüncelerinin kaynağını insan sevgisinde bulan, insanı bir bütünlük içinde «iyi» olarak görmek isteyen bir kimse için acı mı acıdır bu söz. Ancak gerçek yanı da vardır. İnsan yaşadıkça, çevresini tanıdıkça, başka insanlarla ilişkiler kurdukça anlıyor bunu da, yanıldığını da. Neden insan çiğ süt emdiği için güvenilmezdir? Bütün memeliler çiğ süt emmiyor mu? En yırtıcısından en uysalına değin bütün memeliler çiğ süt emerek büyür, geçirir çocukluk, yavruluk dönemini. Sütün bir suçu var mı bunda? İnsanın yapısını kuran süt müdür? İnsan kişiliği sütle mi oluşuyor? Pek sanmıyorum. Doğa daha başka etkenlerle karşı karşıya getiriyor insanı.

Ankara dönüşünde bunu düşündüm boyuna. İnsan çiğ süt emmiştir, ondan dolayı güvensizdir. Kaynatılmış süt emse güvenilir mi olacaktı dersiniz? Onu da sanmıyorum. Nice ana sütünden yoksun, ilkin kaynatılıp sonra soğutulan sütle büyütülmüş kimseler vardır, onların bütününe güven olur mu dersiniz.

Beni böyle düşünmeye iten, Ankara'da Türk Dil Kurumu Kurultayı'nda geçen olaylar oldu. Tanımadığınız, bilmediğiniz, yalnız adını duyduğunuz kimseler gelip sokuluyor yanınıza, kolunuza giriyor, ağabey, bey, üstad diyor size. Bir de bakıyorsunuz bu kişi gazetelerde büyük büyük fotoğrafları çıkmış, roman yazmış, öykü yazmış, şişirme bir ün kazanmış. Biraz konuşuyorsunuz içinin, kafasının boşluğu çıkıyor ortaya. Adı ne denli yay-

gın olursa içinin karanlığı, ikiyüzlülüğü de o denli büyük oluyor birtakımlarının. Çoğu 1950'den sonra yetişen kuşak içinden çıkıyor böylelerinin. İğrendim, tiksindim onlardan. Oysa insan dediğin, aydın dediğin ya göründüğü gibi olmalı, ya olduğu gibi görünmeli. İnsan neyse öyle davranmalı. İnsan kendini ne denli gizlemeye, saklamaya kalkarsa kalksın karıştığı olaylar koyuyor onu ortaya bütün çıplaklığı, iğrençliğiyle.

İnsan çiğ süt emdiğinden değil, uydurma, yapmacık, sığ davranışlara kapıldığından, kendini bilmediğinden, ışıktan yoksun olduğundan dolayı güvensizdir. İnsan kendini bildikçe, özünün boyasını tanıdıkça insandır. Yalan söylediği, yapmacıklara, ikiyüzlülüklere kapıldığı için güvensizdir. İnsan bir eğitim, öğretim varlığıdır. Kendini eğitimle, öğretimle anlar, kavrar. Çağımız böyle söylüyor; insanı bir düşünce konusu olarak alıp incelediğinde.

İnsanlar, gençler, yazarlar, ozanlar, öğretmenler dolaşıyor çevremde. Adımın geçtiği listeler tutuşturuluyor elime. Benim bunlarla, bu gibi karışık, karmaşık işlerle ilgim ilişkim yok oysa. Şu «halka inelim» diyen Ankara aydınlarını daha iyi tanıdım bu kurultayda. İnelim dedikleri halkın içinde en bilgisizin, en görgüsüzün yapmadığı küçüklükleri, iğrençlikleri, seçim oyunlarını yapıyor. Bunlar romancıdır, ozandır, öykücüdür, yazardır, gazetecidir, kimi de sözüm ona bilgindir, aydındır.

Bir insanı seviyorsunuz, onun için can vermenin gerektiği yerde bunu yapmaktan çekinmeyeceğinizi bile düşündüğünüz oluyor. Bir de bakıyorsunuz bütün iğrençliğini döküyor ortaya, ummadığınız bir davranışla karşılaşıyorsunuz. Kendi kendinize bu adam bu muydu demekten kendinizi alamıyorsunuz. En ünlü bir aydın

en küçültücü işi yapmaktan kendini alamıyor. Dedikoduyu seven hanımlarla bir kıyıya çekilip eşini dostunu çekiştiriyor, kötülüyor, sevmediğinin seçilmesini önlemek için kendi kişiliğine yakışmayan ne varsa yapıyor. Sonra dönüp ortada kötü bir iş yokmuş gibi kolunuza giriyor. Sizi Ankara Sanatseverler Derneği'ne çağırıyor.

Bütün bunlar kişisel izlenimlerim benim. Bunlardan ne çıkar, ne olur diyeceksiniz. Onu anlatacağım işte ben de. İnsan, ancak düşüncesiyle vardır, insandır. İnsanı erdemli, doğru, iyi, soylu, güzel yapan onun düşünceleriyle davranışları arasında görülen örnek alınmaya değer uyumdur. İnsanın bir yanı duygu, bir yanı ustur. İnsan ne tepeden tırnağa usvarlığı, ne de duyguvarlığı olmalı. İkisi arasında geçerli, gerekli bir denge sağlanmalıdır. Yalnız duygularla yaşamaya kalkan insanda us ölçüsü olmaz. Olmayınca da insan özünden hızla uzaklaşma başlar. İnsan yalnız usvarlığı da olamaz. Böyle olunca da kuru, soğuk, katı bir canlı olup çıkar. Us duyguya düzen, ölçü verir, duygu ise usa tatlılık, yumuşaklık, renklilik kazandırır, onu daha sevimli, cana yakın kılar.

İnsan dostunu duygularla, gönülle sevmeli, usla tartmalı, ölçmeli. Bu iki yeteneği birlikte yürütmeli. Bir düşünün, karşılıksız bir sevgiye kapılmışsınız, yüz bulamıyorsunuz, ya da karşınızdaki sizi anlayacak, değerinizi kavrayacak olgunlukta değil. Böyle bir kimsenin ardından gitmenin, onun yolunda yıpranmanın, dillere düşmenin, kendi kendini küçük düşürmenin bir anlamı var mı? Sevgi bir yanıyla kutsaldır, insancıldır. Ancak insanı küçük düşürmeye, yıpratmaya başladığı yerde usdışı kaldığından deliliktir, çılgınlıktır. Ün kazanmak, yükselmek, çevreden saygı görmek, sevilmek, bilgi edinmek, başarılara ulaşmak iyidir, güzeldir. Bunlar yolun-

da çalışmak, didinmek olumludur, sevgiye değerdir. Ancak bunlara ulaşmak için usdışı davranışlara girişmek, kendi kendini küçültücü, gülünç düşürücü atılımlarda bulunmak, yalan söylemek, ikiyüzlülük etmek iğrençtir, aşağılık bir eylemdir. İnsan bütün davranışlarında, duygusal atılımlarında bir «denge varlığı» olmanın bilincine varmalı, kendini bu türden bir ölçü düzeninde görmeyi bilmeli.

Coşkunluk, kendi varlık sınırları dışına taşma, yaratıcı bir ereğe yönelince iyidir, güzeldir, tatlıdır da, başkalarına yıkım getirme, kötülük etme yoluna döküldü mü deliliktir, çılgınlıktır, insanca olmayandır. Bu olumsuz atılımlar biraz da insanın «yerini bilmemesi»nden doğuyor. İnsan toplum düzeninde yeteneği, bilgisi, eylem gücü bakımından belli bir yeri olan varlıktır. Onun yeri yetenekleriyle, başarı gücüyle sınırlanmıştır. Bu sınırı koyan da yine kendidir. Sözgelişi, yöneticilik için gereken deneylerden geçmemiş, bu konu ile ilgili bilgileri edinmemiş, bu yolda çalışmamış bir kimsenin başkalarını kandırarak, onların uysallığından yararlanarak yönetici seçilmesi kendini bilmezliğindendir. Bütün yaşamı şiir, öykü, roman yazmakla geçmiş, dil konusunda önemli bir çalışması olmamış kimsenin kalkıp dil bilginleri arasına katılması, tartışmalara girişmesi yalnız kendini küçültür, kendi varlık sınırlarını bilmediğini, kendini tanımadığını koyar ortaya. Bir insan, içinde yaşadığı toplumun dilini biliyor, konuşuyor, o dille şiir, öykü, roman, fıkra yazıyor diye dilci olamaz, felsefeci, tarihçi olamaz.

İşte bu üzücü, küçültücü olayların geçtiğini gördüm o saygı duyduğum, sevdiğim aydınlarımız arasında bu son Ankara'ya varışımda. Kimse kendini, sınırını bilmiyor, bilmek istemiyor. Oysa başkalarının yetki alanına

girmeye çalışan o aydına, kendi yaptığını yaparsanız, sözgelişi bir öykü, bir şiir yazar okursanız kızdığını, beğenmediğini görürsünüz. Daha da ileri giderek, «hocam sen bilginsin, biz seni öyle görüyoruz bu işlere karışma» diye bir de öğüt alırsınız. Kendi yaptığını başkalarının yapmasını istemez de, başkalarının yaptığını yapmaktan kendini alakoyamaz. İşte burada başlıyor insanın sınırlarını, yeteneklerinin ortamını bilmeyişi. Burada bozuluyor denge, burada insan bir «denge varlığı» olmaktan çıkıyor birden.

İnsanı olduğu yerde değil de, karıştığı olaylar içinde daha kolay, daha iyi anlıyor, tanıyoruz. Olaylar insanların kimliklerini, kişiliklerini bütün çıplaklıkları ile seriyor gözlerimizin önüne. Bir yerde olay insanın tanımlanması, açıklanması yolunda bir ölçü oluyor. Olay, insanı tanıma ölçüsüdür, diyesim geliyor. İnsan olayları yönetecek, düzenleyecek yerde, olaylar insanı yönetiyor, düzenliyor, daha doğrusu boyunduruk altına alıyor. Böyle bir insan bir «denge varlığı» değildir artık, o ancak bir «olay varlığı»dır. Böyle bir kimsenin «bütünlüğü» de yoktur, bölük pörçüktür, bir karmaşadır boyuna.

Olayların sürekli olarak değiştirdiği, kendi boyalarıyla boyadığı bir insan için düşünce özgürlüğü, bağımsızlık, belli ölçülere dayalı kişilik de yoktur sanırım. Onun belli bir «ölçeği», kişiliğini gösteren genel geçerliği olan damgası yoktur. Olaylara, kendini etkileyen geçici, sığ eylemlere göre davranır, eylemi kendine göre değil de, kendini eyleme göre düzenler. Burada başlar insan yitmişliği, kişiliğin ortadan kalkışı. Oysa olayların içinde eriyen değil, olaylara yön veren, kendi kişiliğinin damgasını vuran insan önemlidir, başarılıdır. Olayların akışından doğan insan değil, kendi kişiliğiyle bir olay olan insan büyüktür. Başkalarının kişiliğinde sili-

nen, gölgeleşen kimse kişilikten yoksundur, o bir «yan varlık»tır, kendi kendiyle değil, başkalarıyla «var»dır. Böyle bir kimse aydın olamaz. Bilgisi ne denli çok, görüşü ne denli derin sayılırsa sayılsın o sığdır, yavandır, sanıldığı gibi değildir. Bilgili, derin insan başkalarını derinliğinde boğan insandır, başkalarının derinliğinde boğulan değil.

Doğu insanı, belli bir anlamda, yavan, sığ insandır. Boyuna başkalarının derinliğinde boğulur, çırpınır. Bunun en açık örneğini bütün doğu düşüncesinin (islâm doğunun) Yenieflâtuncu felsefe akımından doğuşunda görüyoruz. Ozanında, bilgesinde, yazarında derinlik varsa, Yenieflâtuncu görüşe dayanır Doğunun. Durum bugün birçok aydınımızda da böyledir. Onlar Yenieflâtuncu değildir, ancak Doğu geleneğinden de büsbütün kurtulamadılar. Her yerde görünmek istemeleri, yeteneklerinin dışına çıkmaları, çalıştıkları alanların dışında kalan işlere eğilim duymaları bundandır. Kişiliklerinin sığlığından, «denge varlığı» olamayışlarındandır. Batı aydını sever (âşık olur) yaratır, uygarlığa katkıda bulunur, geleceğe açılır. Doğu insanı sever yokolur, başkalarının varlığında erir, bir özenti olarak kalır, sığlaşır, yavanlaşır. Bakın şu yirmi beş yıllık yazınımıza, insan varlığının derinliklerine inen, yeni bir düşünce, yeni bir duyuş getiren özlü bir aşk yapıtı var mıdır? Oysa, Batı evreninde tanrılar bile âşıktır, yaratıcılıklarını bu duyguya borçludurlar.

Aşağı yukarı çoğunu Kurultayda, bir arada, gördüğüm aydınlarımız içinde dağınıklıktan, sığlıktan, kendi yetenekleri dışında kalan bir uğraşı alanında görünmek özleminden kurtulanını göremedim. Üstelik, ilgi duyduklarını söyledikleri alanın bilgisinden de yoksundular. İç-

lerinde öyle romancılar, ozanlar vardı ki, Türkçenin, güzel Türkçenin tadına bile varamamışlardı. Elli yıl önceki yazınımızı, bilgi düzeyimizi bilmiyorlardı.

Bizim aydınlarımızın böyle yavan, böylesine sığ oluşlarının başlıca nedeni düzenli, derli toplu düşünme yeteneğinden yoksun oluşlarıdır. Belli bir görüş açıları yok, olayları sorun durumuna getiremiyorlar. Olaylar karşısında belli bir tutumları da evlere şenlik. Bu, biraz da içinde yaşadığımız toplumun karmaşık oluşu yüzündendir. Okuyucu yetiştiği ortam gereği yazarı, ozanı, yapıtını okuduğu aydını sınava çekemiyor. Kendisine verilenle yetiniyor, işin gerçeğine bakılırsa okuyucu da sığdır, yavandır. Belli bir görüş açısı olan, sorunlara eğilen, sağlam düşünce ilkelerine göre davranan bir okuyucu için 1950 kuşağı canlı bir güldürüdür. Bu kuşak sanatın çiğ süt emmiş çocuğudur diyesim geliyor boyuna. Ankara Sanatseverler Derneği'nde iki genç ozanımız bana, «ne demek istiyorsunuz, bu okuyucuya ancak bunu verebiliriz» demişlerdi geçen yıl. İnsana üstten bakmanın bir dışa vuruşu olan bu sözlerde o iki ozanımızın verimsizliği, kısırlığı dile geliyordu. Küçümsüyordu okuyucuyu ikisi de, bu bir yerde doğruydu. Ancak hangi okuyucuydu bu? Bütün istemini, sevgi gücünü gelişigüzel bir karşılaşma, bir toplantı sonucu başkasına kaptıran, bütün yaşamını böyle karşılıksız bir sevgiye bağlayan, o yolda çılgınlığa, deliliğe varan, başı boşlar mı? Yoksa, Osmanlı artığı bir anlayış ortamında yaşayan, yazıya geçen ne varsa başarı sayan yığın mı? Sözün kısası şu sağa dönük, karanlığa gömülmüşler mi? Ne yana dönük, neye gömülmüş olursa olsun, insan kendini sınırlandırdığı yerde tükenmeye, aşınmaya yüztutar. Bu, insanda güçsüzlüğün, beceriksizliğin bir görüntüsüdür. Ben böyle insanı aydın, sanatçı saymıyorum.

Bundan dolayı Türk romancısını, öykücüsünü, ozanını okumayacağım artık.

Eskiden bir söz duymuştum, şöyleydi: «Bir dosta verilecek en büyük ceza, onun adını anmamaktır.» Bu cezalandırma işinde yokum, insanın insanı cezalandırması iğrençliğini sevmem, ancak bir «denge varlığı» olduğunu anlamayan dostun bir süre adını anmamanın yararlı olacağını sanırım.

BİZE GELEN ESERLER

- *Sevdamın Savaşı* (Şiirler): Adsız Ozan Avşaroğlu, Ankara, 1974, 6 TL. İsteme adresi: Köyün Çocuğu Yayınları, P. K. 546, Ulus - Ankara.
- *Çeribaşı Aptullah'la İdamlık İsmail* (Hikâyeler): Afet Ilgaz. İstanbul, 1974, 15 TL.
- *Sevgi Bağı* (Hikâyeler): Burhan Günel. Oluş Yayınevi, İstanbul, 1974, 12.50 TL.
- *Kentin Ötesi* (Şiirler): Rasim Özsoy. Güney Yayınları, İstanbul, 1974, 10 TL.
- *Dağlara Giden Yollar* (Anılar): Ayhan Hünalp. 3 Yayınları, İstanbul, 1974, 10 TL. İsteme adresi: Şaşkınbakkal, Tonozlu sokak, Melek Apt. 15/17, Suadiye - İst.
- *Türkiye Sanayi Proletaryası:* Y. N. Rozaliev, Çeviren: Güneş Bozkaya, Yar Yayınları, İstanbul, 1974, 15 TL.
- *Felsefenin İlkeleri I* (Diyalektik Materyalizm): V. Afanasiev, Türkçesi: Nuri Samyeli, Yar Yayınları, İstanbul, 1974, 15 TL.
- *Umut* (iki bölümlük oyun): Nuri Pakdil, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara, 1974, (P.K. 50, Bakanlıklar - Ankara), 7.50 TL.

İNSANLIK GURURU

Cengiz Gündoğdu

Çoktandır dargındım umuda. Barışmak, ona kapılıp güzel düşler kurmak zordu. Durup dururken olmadı bu dargınlık. Şu ünlü af yasasında düşün suçları kapsam dışı bırakılınca, o gün sevinç çığlıkları atanlara baktım. Evet, adamlar, bay bilmem kimler, kendileri gibi düşünmeyenler içerde kaldılar diye basbayağı seviniyorlardı. Hadi, avutayım kendimi dedim. Halk şu işin ıcığını cıcığını bilmiyor, «gomnistler» içerde kaldı diye sevinsin. Peki ama, bu işin başını çeken, sevinin, bayram edin deyip hora tepen okumuşlara, bay bilmem kimlere ne demeli. Onların sevinçlerine baktım... Sonra var git umut, dedim, var git, kapımı çalma benim, bir alışverişim yok senle. Öyle ya, ne diye umuda kapılıp güzel düşler kurayım yurdum için. Daha ben, yirminci yüzyılın ikinci yarısında şu okumuş yazmışlara düşün suçu olamayacağını anlatamadıktan sonra... Biz bu ortamda tartışa tartışa sorunlarımıza çözüm yolları önereceğiz de... Çağdaş uygarlık düzeyine çıkacağız da... Nerde o bolluk... Karşımızda bir bay bilmem kim var. Bir adam bu. Yurda yararlı her işin, her düşüncenin ölçüsü bu adamın kafası. Bu kafaya uymayan her düşünce, o düşünceyi savunanla birlikte hemen yok edilecek. Kafa da kafa olsa, öp başına koy, ama ne gezer. Sokrat kalkıp gelse, o ünlü tartışma yöntemiyle bile bu taşlamış kafayı çözemez. Hem o taşlaşmış kafalar iki bin yıl önce Sokrat'ı da öldürmediler mi?

Böyle düşündüm. Varsın o bay bilmem kimler taşlaşmış kafalarıyla kala kalsınlar, ben kendi köşeme çekilip güzel betikler okuya okuya bir güzel tamam ede-

yim yaşamımı, dedim. İşte bu duygularla evimde bir gün Viktor Hugo'nun anılarını okuyordum. Bu anılar doğrusu çok şaşırttı beni. Olacak iş değil, Hugo dirilmiş, kalkmış gelmiş Türkiye'ye. Burada bir dergide, bir gazetede yazıyor: «... Bir saatçi düşününüz ki, size bir duvar saatı yapıyor ve şöyle diyor: İşte çalışacağından hiç kuşkunuz olmasın. Yalnız beni yanınızdan hiç ayırmamalısınız, akrep ve yelkovanı kendim çevirip doğru zamanı göstereceğim diye... Saatçı kurucu meclisimiz, saat anayasamızdır.»[1] Şimdi gelin de 1961 Anayasasının başına gelenleri düşünmeyin. Onun da bir sürü saatçısı vardı. Kimine göre, bu saat bozuktu, hiç çalışmıyordu. Kimine göre, geri kalıyor, ya da çok ileri gidiyordu. Bırakmadık kendi kendine işlesin. Sonunda orası bozuk, burası bozuk derken, bay bilmem kimler kuşa çevirdiler Anayasayı. Bütün bunları da Anayasa Türk toplumuna «fazla» özgürlük veriyor diye yaptılar. Bay bilmem kimin kafası almıyordu Anayasanın getirdiği özgürlük ortamını. Ama yalnız günümüzde değil, hiç bir devirde bay bilmem kimin kafası, değişik düşünceleri, değişik önerileri almamıştır. Çünkü, o hiç bir devirde düşünmemiştir, hiç bir soruna çözüm yolu bulmamıştır. Onun, bay bilmem kimin bildiği, yaptığı tek bir iş vardır: suçlamak. İşte, okuyun, Hugo da yüzyıl önce acı acı yakınmış bunlardan:

«— Yoksulu daha da yoksullaştırmayan bir vergi dizesi istiyorum.

— Siz bir varlık düşmanısınız.

— Bahtsızı ister istemez yoksul kılan, yüzbinlerce mutsuz ananın kızlarını geneleve ve oğullarını küreğe gönderen sosyal koşullara çıkar yol bulmak istiyorum.

— Siz bir aile düşmanısınız.

— Ücretsiz, özgür, dürüst, onurlu, cizvitlere değil, İsa'ya inanan papazlar istiyorum.

— Siz bir din düşmanısınız.

— Halkın halk için halk tarafından yönetildiği hak tanır ve barışçı bir yönetim istiyorum.

— Siz bir toplum düşmanısınız.

— Savaşın ortadan kalkmasını istiyorum.

— Siz bir insanlık düşmanısınız.

— Ölüm cezasının kaldırılmasını istiyorum.

— Siz kana susamış bir canavarsınız.

Sıkıyönetim yasası, sansür yasası, yürürlükten kaldırma yasası, baskı yasası, halkı bilgisiz bırakma yasası, sürgün yasası, genel oyu kısıtlayan yasa, basını susturan yasa... Diyorlar ki; huzur ve güvenliği sağlayalım... Onlar için deli gömleğinin adı huzur.»[2]

Viktor Hugo, dirilip kalkıp gelseydi Türkiye'ye, şaşkınlıktan bir kez daha ölürdü.

Şimdi siz, yirminci yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'de olup bitenlere bakın. Çözüm bekleyen bir sürü sorun var. Düğüm düğüm olmuş bu sorunların yarattığı acılar, mutsuzluklar var. Biz geniş bir özgürlük ortamı içinde bu sorunlara çözüm yolları arayacağımıza bir başka yola sapıyoruz. Huzur getireceğiz diye deli gömleği giydirmeye kalkıyoruz topluma. Sorunları çözmüyoruz da, o sorunları dile getirenleri çeşitli yollarla susturmaya bakıyoruz. Köy Enstitüleri komünist suçlamalarıyla kapatıldı. Kapattılar ama, bir çözüm yolu bulmadılar. Bugün yüzbinlerce köy çocuğu okula gidemiyor okulsuzluktan. Ulusal petrol görüşünü savunanları toz duman ettiler. Ama bugün bir petrol sorunuyla karşı karşıyayız. O bay bilmem kimler hiç bir sorunu çözmediler. Çözmek isteyeni de çeşitli suçlamalarla yerle bir ettiler.

Sorunları çözmenin tek yolu, sorunları çözmektir. Sorunları dile getirenleri susturmakla, ezmekle, yok etmekle hiç bir sorun çözülmez. Ama biz şu küçük gerçeği hiç bir şekilde anlatamıyoruz bay bilmem kimlere. O, bildiğini yapıyor. Şu betik, «sosyal bir sınıfı kötülüyor» toplayın, yazarını içeri alın, bir başkası «açık saçık» yazıyor, onu da içeri alın. Şu yazar bizim gibi düşünmüyor, yok edin.

Peki, n'olacak? Nasıl çözülecek bu sorunlar? Baktım bizde olup bitenlere, kestim umudu. Bütün çocuklar okula gidecek... Kimse kimseyi sömürmeyecek... Kimse kimseyi düşüncesinden dolayı suçlamayacak... Kimse yarınından korkmayacak... Hepsi, bunların hepsi uzak bir düş, dedim.

Darıldım umuda.

İşte tam bu sırada Bertrand Russell çıktı karşıma: «... Gerçekleşmesi zor olan ya da uzun zaman isteyen ülkülerin ardından koşmak çoğu kez bıktırır insanı, geçici bir yenilginin verdiği usançla o güne değin el üstünde tuttuğu birtakım değerlere sarılmanın artık hiç bir anlamı olmadığını düşünebilir. Belki de insanlığın hak ettiği şey düzenli bir zindan hayatından başka bir şey değildir. Bazen en umutsuz anlarımda şeytanın sesi bunu fısıldıyor kulağıma. Ama, içimden taşan insanlık gururu bu sinsi kışkırtmalara başkaldırıyor.»[3] Durdum, düşündüm bunu okuyunca. Evet, insanlık gururu dedim... İnsanlığın o en karanlık günlerden aydınlığa giden yolunu düşündüm. İnsanlığın o görkemli serüvenini düşündüm. Bugün imrenerek baktığımız ileri toplumlarda bile bir zamanlar bay bilmem kimlerin, insanı, özgürlüğe, eşitliğe, kısaca mutluluğa götüren yolun kapısını tutmak istediklerini düşündüm. Ama insanın, insanlığın verdiği güçle, gururla, bay bilmem kimleri, yobaz-

ları, bilisizleri, mutluluk kapısını kapalı tutmak isteyenleri er geç ezip geçtiğini düşündüm. İnsanlığın, bana verdiği gururla, onurla, gelecek günler güzel olacaktır dedim.

Umutla barıştım.

[1-2] *Viktor Hugo. Anılar. Türkçesi: Şiar Yalçın. Yankı Yayınları. İstanbul, 1974.*

[3] *Bertrand Russell. Denemeler. Çev.: Türkân Araz. Ataç Yayınları. İstanbul, 1965.*

o

BİZE GELEN ESERLER

- o *Hârikalar Tablosu* (iki tabloluk oyun): Jacques Prévert, Çeviren: Nuri Pakdil, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara, 1974, 7.50 TL.
- o *Açyazı - Batı Acısı* (Şiirler): Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cem Yayınları, İstanbul, 1974, 15 TL.
- o *Yaralısın* (Roman): Erdal Öz, Cem Yayınları, İstanbul, 1974, 15 TL.
- o *Sıragöller* (Şiirler): Ülkü Tamer, Cem Yayınevi, İstanbul, 1974, 10 TL.
- o *352. Sokak* (Roman): Celâlettin Çetin, Cem Yayınları, İstanbul, 1974, 12.50 TL.
- o *Yıldızların Parladığı Anlar:* Stefan Zweig, Türkçesi: B. Arpad, Cem Yayınları, 1974, 4. baskı, 15 TL.
- o *Açlık* (Roman): Knut Hamsun, Türkçesi: Esat Nermi, Cem Yayınları, İstanbul, 1974, 15 TL.
- o *Hikâyeler:* Franz Kafka, Türkçesi: Kâmuran Sipal, Cem Yayınları, İstanbul, 1974, 20 TL.

MARKSÇILIK VE BİLİMSEL DÜŞÜNCE
I

Laurent Schwartz

Önce, Marksçılığın ne olduğunu tanımlamam gerekir. Böylesine kısa bir süre içinde yapamayacağım bunu. Bu, birçok konferans ister (ki, daha sonra verilecektir), elden geldiğince az sözle özetlemeye çalışacağım.

Marksçılık, sadece Marx ve Engels gibi «iki büyük atanın» marksçılığı değildir, sonradan geliştirilen bir öğreti bütünüdür; Marksçılık - Lenincilik, Marksçılık - Lenincilik - Troçkicilik de denmektedir zaten. Şüphesiz birtakım Marksçı düşünürler de var ki, ilk çalışmaları sürdürmüşlerdir. Marksçılık, aslında, gerçekten bilimsel bir ekonomi, politika ve tarih kuramının ilk adımlarını atmış, bir ölçüde de, bir bilgi felsefesi oluşturmuştur.

TARİHSEL MADDECİLİK

Marx, yaman ve gösterişli bir biçimde, maddeciliği, tarih, ekonomi ve politika bilimlerine sokmuştur. Marx şunu göstermiştir ki, toplumun «mitos»larla, din ve ahlâkla oluşan mânevî yapıları, bütün bir politik ideolojinin, her şeyden önce, çok daha derin bir yapının eseridir; bu yapı, üretici güçlerin düzeyini meydana getirir; yani toplumun ekonomik düzeyini, doğal kaynaklarını, tekniği, toplumun, belirli görevleri olan sınıflara bölünüşünü oluşturur. Marx ayrıca şunu da göstermiştir ki, mânevî olayların önemi ne olursa olsun (ki, bunların önemi hiç bir zaman kesin olarak yok sayılmamıştır!), aslında, toplum ideolojisinin temelinde *maddesel bir durum* vardır. Kendinden önceki düşünürlerle, özellikle,

kendisi gibi bir diyalektçi olan Hegel'e kıyaslayarak, Marx'ın, daha önce Kant ve Hegel'in yaptığı gibi, toplumu başı üstünde değil, ayakları üstünde yürüttüğü söylenir.

Demek, Marx, tarihi ve zamanın ekonomik sorunlarını, yeni bir biçimde ele alma yolunu göstermiş ve bunu bilimsel sosyalizmi yaratarak yapmıştır. Sosyalizm diyoruz, çünkü, sosyal hareketlerin bütünüyle ilgili bir genel öğreti söz konusu değildi. Marx, özellikle, antik çağdan zamanına kadarki bütün büyük rejimleri, ilkel komünü, köleliği, serfliği, kapitalizmi incelemiş ve, mânevî nedenlerden çok, son derece derin birtakım ekonomik nedenlerden ötürü, toplumun sosyalizme nasıl yönelmesi gerektiğini göstermiştir.

Marksçılık, tarihin, ekonominin ve politikanın baştan başa yenilenmesi idi. Bugün, sosyalist düşünürler, devrimciler ve aynı zamanda sosyalizmi zorunlu olarak üstlenmeyen insanlar, bu konular üstünde bilimsel olarak düşünmeyi öğrenmişlerdir (o dönemde olduğundan çok) ve bir ölçüde, kendilerini Marksçı saymasalar bile, ona çok şey borçludurlar.

Bununla beraber, maddesel gerçeklerin incelenmesi için «mitos»ların ortadan kaldırılması gereği kabul edilmişse de, mitoslar sapasağlam kalmış ve insanlık onlardan hiç de kurtulmuş değildir (sosyalistlerin kendileri bile çoğu zaman onların kurbanı olmaktadırlar).

Çağımız bu mitos'larla öylesine dolup taşmaktadır ki, neredeyse her gün, bir mitolojinin gözlerimiz önüne serildiğine tanık olabiliyoruz. Mitos'un, dile getirmeyi göze alamadığımız ve çoğunu henüz duymadığımız gerçekleri gözden sakladığını görmek için, Cezayir üstüne söylenen bütün sözlere bakmak elverir. Hem yalnız bu,

Cezayir ile ilgili değil... Aşağı yukarı bütün uluslararası politikayı perdeleyen mitos'lar da var. Birçok memlekette olup bitenlerle ilgili politika incelemelerinde sosyalistlerin, mitosların kurbanı olduklarını söyleyebiliriz. Bugün, içinde yaşadığımız dünyanın belli başlı politik olaylarının incelenmesinde, derin düşünme olanağından yoksun olduğumuz şüphe götürmez.

DİYALEKTİK

Marksçılık, yalnız tarihsel maddecilik değildir. Marksçılık, Hegel'deki *diyalektik*'i geliştirmiş, ama maddesel duruma öncelik tanımıştır. Marksçılık, sayısız örneklerle, bir toplumun değişim yasalarının ne olduğunu açıklığa kavuşturmuş, her büyük politik rejimin, çelişkilerin gelişimi ve çözüm mekanizmasıyla doğup geliştiğini ve son bulduğunu göstermiştir. Belli bir durumda, toplumsal ilişkiler, üretim ilişkileri, devlet yapısı, din, üretici güçlerin belli bir düzeyine uyarlanmaktadırlar. Ama, ekonomi geliştikçe, toplum ilerledikçe, bu ilişkiler, önceden olduğu gibi, bir ilerleme etkeni olacak yerde, bir engel durumuna gelmektedir. Üstyapı altyapıya kıyasla geç kalmış; devlet biçimi ve üretim ilişkileri, üretici güçlere kıyasla da geride kalmıştır. Bu gecikme, yeni bir toplumsal sınıfın durumunu gitgide daha bir acıyla duymasını ve önemli değişmelere yol açmasını gerektirmiştir. Bu önemli değişmeler, çoğu zaman sürekli ve yavaş (reformlar), çoğu zaman da aralıklıdırlar (devrimler). Bu değişimler yeni bir rejimin doğmasına yol açarlar. Bu rejimde, durum, üretici güçlerin düzeyine getirilir. Bu yeni rejim yeterince yerine oturacak ve yepyeni bir dönem içinde gelişecektir. Buna sayısız örnekler verilmiştir. Derebeylik rejiminin çelişkileri (makine-

leşmenin çoktan yer aldığı bir dönemde), köylerin kapalı ekonomi sistemine bağlıydı. Bu sistem, ilk buhar makinelerinin ürettiği yeni malların sürümü için yeterli değildi. Marx, burjuvazinin (gelecekteki ilerlemeyi sağlayacak sınıfın), *derebeylik rejiminde* nasıl geliştiğini ve bu rejimin uzun süre biriken çelişkilerinin, XVII. yüzyılda İngiltere'de, XVIII. yüzyılda da Fransa'da büyük devrimlere nasıl yol açtığını göstermişti. Daha sonraları, Marx, kapitalizmin nasıl çelişkilere düştüğünü ve bu çelişkilerin geniş kapsamlı buhranlarla (üretim fazlalığı ve savaşlar) nasıl su yüzüne çıktığını ispatlamıştı. Sömürülen sınıf, yani işçi sınıfı, bu çelişkiler içinde gelişmekte ve yeni bir sosyalist toplumu oluşturmaktadır.

BAZI ÖRNEKLER

Bugün, önümüzde, *çelişki yoluyla gelişme*'nin değişmez örnekleri var. Bu örneklerin en önemlisi, sömürgelerin gelişmesidir. Başlangıçta hiç bir gelişme göstermeyen sömürgeler, sömürgeci devletlerce donatılmışlardı. Bunlar, yeni bir ekonomik çevrime girmişlerdir. Donatımları öylesine bir ilerlemeye yol açmıştır ki, sömürge durumları çelişkiye düşmüştür. Bu konudaki her türlü ahlâksal ilkeyi bir yana bırakıp, sadece bilimsel olaylara bakalım. Bu olaylar göstermiştir ki, sömürge rejimi - bizi ne denli iğrendirirse iğrendirsin - XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında, henüz kapitalist olmayan memleketlerin aşağı yukarı genel gelişim biçimiydi. Yalnız, Japonya, hemen hemen tek başına, bir sömürge olmaksızın, modern kapitalist bir gelişmeye ulaşabilmişti. Ama, büyük devletler, ekonomik, politik bakımlardan, dünyanın geri kalan kısmını sömürge rejimiyle geliştirdiler. Aynı zamanda bu devletler, gelecekte rejimin aya-

ğını kaydıracak olan çelişkileri artırdılar. İşte bu çelişki, bugün gözlerimizin önündeki çelişkidir.

Eski sömürge memleketlerinde bugün yeterli evreye ulaşmış ekonomik bir hayat var. Bunun yanı sıra, millî burjuvaziden oluşan sosyal bir seçkinler sınıfı, işçi ve köylü sınıfı var. Bunlar, bağımsızlık ihtiyacı duyacak ve değişikliğe atılacak kadar eğitilmiştir. Fransa bugün, Cezayir'e karşı yürekler acısı bir durumda ise, bunun nedeni, bu durumun bir sistem içinde, *bu sistemin doğurduğu* çelişkilerin en belirgin yönlerinden biri olmasıdır. Her sistem doğar, büyür ve ölür. Eğer ölürse, *kendini öldürecek çelişkileri doğurduğundan ölür.* Sonuç olarak, çelişki, Hegel ve Marx öğretisinde, *hemen hemen olumlu bir değer* kazanır ve bu acar Marksçılarda bir çeşit bozulmaya yol açar. Bu bozulma şu düşünceye dayanmaktadır: Çelişki ne kadar çok olursa, durum o kadar iyi demektir. Çünkü, çelişki, aslında, ilerlemeye yol açar.

Bu konuda daha birçok örnek verilebilir: Birleşik Amerika'daki zencilerin, köle olarak getirilen ve köle olarak tarım işletmelerinde çalıştırılan zencilerin gelişimi. Zenciler bu durumlarıyla, Güney ve Kuzey rejimleri arasında çelişkiye yol açmışlardır ve bu çelişki, Ayrılık Savaşı kanalıyla, Birleşik Amerika'nın bugünkü gelişmesini doğurmuştur. Bugün, Amerika'da, bu memleketin düzenli gelişiminin ulaştırdığı ekonomik durum sonucu olarak, hak eşitliği isteyen zenciler, ABD'nde sosyal ilerlemenin önemli etkenleridir.

Marksçılığın, çelişkiler ve sıçramalarla gelişme düşüncesi, sık sık ileri sürülen düşüncelerden biridir. Çünkü, çelişkilerle gelişme, 1789 Fransız ve 1949 Çin Devrimlerinde olduğu gibi, birtakım sıçramalar, atlamalar, birtakım sert kesikliklere yol açmaktadır. Gerçek, bir tezin, antitez ve sentezin varlığını gerektirir diyerek, bu

düşünceyi şematik bir biçime sokmuşlardır. Antitez, tez'in karşıtıdır; sentez de en sonunda varılan sonuç. Sentez, aynı zamanda tez'in ve antitez'in niteliklerini beraberinde taşır. «Olumsuzun karşısına olumsuzla çıkma, insanı üstün bir olumlamaya götürür» de denilmektedir.

Marksçılık, pasif bir bilgi öğretisi olmadığı gibi, politik durumun incelenmesiyle ilgili bir öğreti de değildir. Aktif bir düşüncedir. Marksçıların amacı, toplumun gelişim yasalarını öğrenmek değil, insanlığı kölelikten kurtarmaktı. Marksçılık, birçok bilim gibi, özgürlüğünü elde etmek isteyen bir insanlığa araç olmak için oluşturulmuş bir bilimdi. Bizler, toplumların gelişme yasalarını öğrenmek zorundayız, onlardan yararlanmak için. Marx ile Engels, toplumsal ilişkileri inceledikten sonra, Komünist Manifestosu ile şunu diyorlardı: Devrimcilerin amacı, toplumu komünist rejimle özgürlüğe kavuşturmaktı. Marksçı, politika ve ekonomi yasalarını öğrenmek ister, onlara egemen olmak ve tarihi yoğurmak için.

REVİZYONCULUK VE DOGMACILIK

Marksçılık oldum olası biçim değişikliğine uğramıştır. Marksçılığın, birbirine karşıt iki sapma gösterdiği söylenebilir. Bunlardan biri *revizyonculuk*'tur: Toplumun güçlükleri karşısında, hayli sert bir bilimsel sosyalizmden vazgeçmek her zaman için çok çekici görünmüştür. Kapitalist toplumun tutunuşu karşısında, bu toplumda birtakım mevkilerde bulunmak, toplumu olduğu gibi kabul etmekle yetinmek, Marksçılığı gözden geçirip düzeltmek, *yasal kadro içinde barışçı reformların işçi sınıfına sonuna kadar özgürlüğe kavuşma*, sosyalizme de yerleşmek olanağı sağlayacağını kabul etmek

daha bir çekici gelmekteydi. Şunu söylemeye gerek yok ki, son dünya savaşları, faşizm ve başka olaylar, bu revizyonculukların önemli yanılgılarla dolu olduğunu göstermiş, yavaş ve barışçı bir yoldan ilerlemenin sağlanabileceği düşüncesini tarih iyiden iyiye çürütmüştür.

Bir başka sapma, *dogmacılıktır*. Dogmacılık, ezberlenmiş birtakım dogmalara dayanmak, kimi zaman Marx'ın, kimi zaman Lenin'in bir metnini aktarmak, onu tekrarlamak ve bugünkü dünya sorunlarının bununla çözümlenebileceğine inanmaktan, yüzyılı aşkın bir süre önce yazılmış olan ve dolayısıyle de, genel olarak aşılmış birtakım formülleri uygulamaktan ibarettir.

Bu konuda güncel bir örnek vermeye çalışalım:

Çin, Leninciliğe dayanarak diyor ki, bir arada barış içinde yaşamak imkânsızdır; özlenilir bir şey değildir ve kapitalizm dünya yüzünden kalkıncaya kadar, bir çeşit kesiksiz savaş durumunda olmak gerekir; savaş kaçınılmazdır ve savaştan sosyalist partiler kazançlı olarak çıkacaklardır.

Şüphesiz ki burada, Leninci formüllerin bir ölçüde uygulaması vardır. Ama, başka durumlarda, Lenin bunun tersini de söylemiştir. Marksçılığı kuranların eserleri öylesine çok ve çeşitlidir ki, bir metin aktarımı ile, insan herhangi bir görüşü savunabilir. Nesnel olarak, bugünkü Çin düşüncesi, bu noktada, bütün ile, Lenin'in düşüncesine yakındır. Ama, Lenin'in ölümünden bu yana faşizm iktidara geldi, İkinci Dünya Savaşı oldu ve atom silâhı keşfedildi. Dünya tarihinde ilk defa olarak, insanoğulları insanlığı yok edecek güce vardılar. Temelli bir değişikliktir bu. Silâhların geliştirilmesi, savaşı ortadan kaldırmadı, daha da geliştirdi onu, doğru. Ama, ne de olsa ortada yeni bir olay var, ve daha önce savaş üstüne bütün söylenenler uygulanamaz oldu. Bir dün-

ya savaşından sonra, «sosyalist» ülkeler, öyle görünüyor ki, kazançlı çıkmayacaklardır. Şu anlamda ki, dünya yüzünde insan kaldığını farzetsek bile, yakıp yıkmaların sınırsız genişliği hayat seviyesini öylesine düşürür ki, sosyalizm imkânsız olur.

GÖRÜNÜŞTE ALDATICI OLAYLAR

Dogmatik bir Marksçılık, bir önceki devrim için geçerli öğütler verebilir ancak. Tıpkı, ileriki savaş için değil, geçen savaş için geçerli bir stratejisi olan generaller gibi. Şunu eklemeliyim ki, uluslararası politik eylem açısından incelenecek sektörler arasında, en ilginçlerinin, Marksçılığın geleneksel şemalarını doğrulayanlar olduğunu hiç sanmıyorum. Tam tersine, bugünkü dünyamızın en ilginç yanı, *eski çözüme kıyasla yeni olaylar*dır. Marjinal diyebileceğimiz bu olaylar üstünde yeterince düşünülmüyor. Çünkü bunlar, haphazır şemalara girmemektedir. Örneğin, Üçüncü Dünya dediğimiz gelişmemiş dünya, gelecekte, *Sovyet Rusya* ile *Birleşik Amerika* arasında birinci derecede bir rol oynayabilir. Bu da, klâsik anlamda bloklar savaşı (sosyalist blokla kapitalist blok) düşüncesine ve emperyalist ülkeler *arasındaki* savaş şemasına ters düşüyor. Ayrıca, atom enerjisi, hem kapitalizmin gelişme sorununu, hem de, sınıfların, özellikle işçi sınıfının kapitalist toplumda gelişim sorununu yeni bir biçimde ortaya koymaktadır. Bana göre, İsrail sorunu yeni bir sorundur ve Marksçıların büyük bir bölüğü, başlangıçta İsrail sorununu yanlış bir biçimde ele almışlardır. Nitekim, kimileri, Kibutz'ların varlığına bakıp, İsrail'i daha ilkten, sosyalist bir devlet sayıyordu; kimileri de, İsrail'e, Arap uluslarının kurtuluşuna karşı savaşmak için emperyalizmin bir aracı gö-

züyle bakıyordu. Gerçek ise, o kadar basit değildir. İsrail, geçmişteki sosyalizmin doğrudan doğruya incelememize imkân veremeyeceği kadar yeni, zengin ve karmaşık bir olaydır. Onun için bu konuda, her şeyden önce kafamızı işletmemiz gerekiyor. Aynı şeyi Fidel Castro rejimi için de söyleyebiliriz. Yugoslavya ve Polonya (ki, komünist ve katolik bir ülkedir) sorunları da yeni birer sorundur. Bugünkü Almanya sorunu hiç bir şemaya girmeyen bir sorundur ve bugünkü sosyalistlerin Almanya'ya karşı ilgisiz kalmaları beni çok şaşırtıyor. Aslında kendi formüllerine uygun düşmeyen herhangi bir şeyi incelemek istemiyorlar âdeta. Bütün sosyalistler, Almanya'nın Avrupa'da ilk sosyalist ülke olacağını öngörmüşlerdi hep. Oysa, Avrupa'nın ilk sosyalist ülkesi Rusya oldu. Almanya'ya gelince, o, başarısızlığa uğrayan devrimden ve 1918 savaşından sonra, faşist oldu ve faşizmi de hiç bir devrim izlemedi. Bugün önümüzde aşağı yukarı Amerikanlaşmış bir Almanya var. Bu da, bütün sosyalistler için, son derece önemli ve son derece şaşırtıcı bir olaydır.

Birleşik Amerika'ya gelince, diyebilirim ki, Marksçılar ABD'ni tanımazlıktan «bilmezlikten» geliyorlar. Birleşik Amerika öyle bir ülkedir ki, orada kapitalizm çökecek yerde, *gelişmektedir*. Amerikan ekonomisi, klâsik kapitalist ekonominin birçok çelişki ve anlamsızlıklarını bağrında taşımaktadır. Bunun su götürür yanı yok. Bununla birlikte, kapitalizmin çöküşü üstüne ileri sürülen klâsik öngörülerin çoğu Amerika'da gerçekleşmekten uzaktır ve Amerikan hayatında demokrasi ilerlemektedir. Sosyal hayat bir bakıma çok demokratiktir ve örneğin, Fransa'da olup bitenlerin tersi bir durumdadır. Fransa'da bir işçi ile bir burjuva kesin olarak birbirinden ayrı diller konuşurlar, öyle ki, kimi zaman konuşup

görüşmeleri çok güçtür. Oysa, Amerikan işçisi ve burjuvasının dili de, âdetleri de aynıdır; gerçekte, Fransız burjuvasıyla işçisinin âdetleri arasında aşağı yukarı yarı yoldadır. Bugün bir sosyalist kolayca şöyle diyebilir: «Ha? Birleşik Amerika'da sosyalizm mi? Hemen olacak şey değil, 25 yıl ister, 40 yıl ister buna. Şimdilik biz başka memleketlerle uğraşalım.» Peki, ben de derim ki, dünyanın en ileri tekniğine sahip olan, yakında nüfusu 180 milyonu bulacak olan ve durmadan gelişen bir ülkeyi bir yana bırakan insan, bilimsel bir sosyalist değildir. Bir sosyalistin Birleşik Amerika ile düpedüz ilgilenmemesi ve «başka yerlerdeki durumlar şemalarımıza daha uygun. Birleşik Amerika'yı bırakalım bir yana, daha sonraya kalsın o» diyebilmesi olacak şey değildir. Öyle sanıyorum ki, yalnız Çin yöneticileri değil, Sovyet yöneticileri de Birleşik Amerika'dan «vazgeçmişlerdir». Bu, onları ilgilendirmeyen bir sektördür. Orada hiç bir şey mümkün değil; bugünkü durumda, sovyet tipi hiç bir düzen biçimini uygulamak onlara olacak gibi görünmüyor. Onun için, şöyle de olsa, böyle de olsa, *Birleşik Amerika düşman* sayılıyor.

Bu demek değildir ki, onunla savaşılıyor. Bu, sıcak savaş yerine soğuk savaş olabilir. Ama, öyle de, böyle de, düşmandır, bize tamamiyle yasak olan bir sektördür Amerika. Dolayısıyle, Amerikan halkının tümü ya da aşağı yukarı tümü kesinkes düşman safına itiliyor. Ciddî bir sosyalist, bugün, Birleşik Amerika'nın *dünyanın bir parçası* olduğunu, onunla ilgilenmemek diye bir şey olamayacağını ve Amerikan halkının bugünkü Amerika'ya uygulanabilecek değişiklikler yapması gerektiğini göz önünde tutmalıdır.

İşte, Marksçılığın ve modernleşmesi gereklerinin çok kısa bir özeti.

MADDECİLİK VE BİLİMLER TARİHİ

Marksçılığın, genel olarak, bilimsel düşünce üzerindeki etkilerini görmeye çalışalım. Toplumların incelenişinde Marksçılığın temelinde yer alan bu diyalektik maddecilik, bilimlerin gelişimine ve bilimsel bilginin incelenişine de uygulanabilir. Gerçekte, geleneksel Marksçı şemalar, bilimler tarihinin incelenmesinde hayli yararlı olabilirler. Bilimler tarihi; toplumların genel tarihi, devletin tarihi, toplumsal kurumlar ve dinler tarihi ile az çok aynı tempoda gelişmektedir. Bilimin çeşitli dönemlerdeki durumu incelenirse görülür ki, toplumların ekonomik ve politik gelişiminde, bilimin çok kesin bir işlevi olmuştur. Tarih boyunca bilimin gelişimi göz önünde tutulunca, olayların sosyal rejime sıkı sıkıya bağlı olarak geliştiği görülür. Elbette ki, bilimin de sosyal rejim üstünde bir etkisi vardır. Örneğin, makineleşmeyi bilim yaratmıştır. Makineleşme de, üretim güçlerinin düzeyini yükselterek, derebeylik rejiminin ortadan kalkmasında başlıca etken olmuştur. Ama, aynı zamanda, her toplumun bilimsel bir düzeyi vardır. Bu düzey, soyut ve alabildiğine özgür bir aklın eseri değildir. Örneğin, son yüzyılda tekniğin, önceleri çok yavaş, sonra da son derece hızlı bir gelişim göstermesine karşılık, salt bilim, teorik bilim de, önceleri çok yavaş, sonraları da korkunç derecede bir gelişime ulaşmıştır. Öyle ki, bilim kafasının kendini dış dünyadan soyutlayıp, tek başına gelişebileceğini ve, kısacası, masa-başı düşüncesinin, öncüllerden yola çıkarak son keşiflere varabileceğini sanmak saçma olur.

Yunan bilimi, örneğin, Mısır bilimi, Maya bilimi hemen hemen ortak bir niteliğe sahiptiler: *Bunlar deneysel birer bilim değildirler.* Yunanlıların şaşılası bir geo-

metrileri vardı. Buna, pratik olarak bugüne kadar hiç bir yenilik getirilmiş değildir. Yunanlıların, ayrıca, dikkate değer bir astronomi bilimleri de vardı. Ama, buna karşılık, fizik ve kimya bilimleri yoktu. İşte, Yunan ve Maya toplumları gibi birbirinden böylesine farklı ve birbirinden haberi olmayan toplumlardaki bu durumun, köle rejiminin sonuçlarından biri olduğunu söylemek saçma olmaz sanıyorum. Köle rejimi, işlerin çoğunu, memleketin çoğunluğunu meydana getiren bir köle topluluğuna yaptırtıyordu. Üretici güçlerin iyilenmesi sorunu pek önem taşımıyordu. Köle topluluğunun çok üstünde olan bir aristokrasi, teknik ilerleme ile hiç bir ilişkisi olmaksızın, bilgi sorunları üstünde düşünebiliyordu. Yunan filozofları için, tekniği geliştirme diye bir sorun yoktu. Çünkü, madenlerde çalıştırmaya yetecek kadar köle vardı. Köleler, kısa bir süre sonra ölüyorlardı. Çünkü, madenlerde çalışma koşulları korkunçtu. Ölenlerin yerine başkaları konuyordu. Ama, toplumun o günkü durumu içinde, bu kölelerin durumunu iyileştirecek teknik koşullar bulma sorunu pek önem taşımıyordu. Aynı düzeyde olan Mayalar tekerleği bilmiyorlardı. Düşünce özgürdü. Teorik sorunlar üstünde, hiç bir ayak bağı olmadan, işleyebilen bir düşünceydi bu. Yunanlılar, teorik aklın bütün sorunları çözebileceğine ve deneyin önemi olmadığına öylesine inanıyorlardı ki, astronominin bile deneye pek ihtiyacı olmadığını düşünüyorlardı. Gök cisimleri üstünde en yüksek kesinlikle yaptıkları birtakım belirsiz gözlem dışında, onlarca astronominin yasalarını akıl, ideal ve salt akıl verebilir ve bulabilirdi.

Bilimin gelişmesinde, bir toplumun ilerlemesinde bulduğumuz şeyi de buluyoruz: Sıçramayla gelişim. Bütün çağlarda, bilimin oldukça duragan kaldığı 10 yıllık,

20 yıllık, 40 yıllık, çoğu zaman, Ortaçağda olduğu gibi, daha uzun süreli dönemler olduğunu biliyoruz. Sonra, birden, bilim hızla ilerlemiş ve birkaç yıl içinde, coşa taşa, şaşırtıcı sıçramalar yapmıştır. Şurası su götürmez ki, 1905'te Einstein tarafından görecelik teorisinin ve belki de 1926'da Louis de Broglie tarafından dalga teorisinin ortaya atılışı, fiziğin şaşılası ve son derece hızlı bir gelişiminin başlangıcı oldu. Zorlu bir coşup taşmaydı bu. Onu daha yumuşak bir dönem izleyecekti belki. Matematik biliminde de, durgunluk dönemlerinin sıçrama dönemlerini izlediği görülebilir.

Çelişmelerden doğan ilerleme yasası, bilimler tarihinin hemen hemen bir ucundan öbür ucuna kadar doğrulanabilir. Yalnız belli bir anda çelişik bir durumda olan toplumlar değil, bilimin kendisi gibi bu çelişkiler de, birinci derecede bir ilerleme kaynağıdırlar.

(Bitmedi)

(Türkçesi: *A. Teleme*)

o

BİZE GELEN ESERLER

- *Vatan Millet Sakarya* (Karikatürler): Yalçın Çetin, Cem Yayınları, İstanbul, 1974, 10 TL.
- *Toplantılar (70 - 73 Notları):* Turgut Uyar, Cem Yayınları, İstanbul, 1974, 10 TL.
- *Karşı Yazgı* (Şiirler): Özdemir İnce, Dost Yayınları, Ankara, 1974, 10 TL.
- *Baraç* (Hikâyeler): Hasan Kıyafet, Ararat Yayınları, İstanbul, 1974, 7.50 TL.

Son baskı tarihi: 31.7.1974

ÇAN YAYINLARI

1. *Denemeler ve Bir Alman Dosta Mektuplar:* A. Camus. Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 5 lira, 3. Baskı.
2. *Çağımızın Gerçekleri:* J.-P. Sartre. Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 10 lira, 3. Baskı.
3. *Çağdaş Politika Sorunları:* 21 yazardan, Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 5 lira, 2. Baskı.
4. *Utopia:* Thomas More. Çev.: S. Eyuboğlu, M. Urgan, V. Günyol, 8 lira, 2. Baskı.
5. *Toplum Sözleşmesi:* J.-J. Rousseau. Çev.: V. Günyol, 15 lira, 4. Baskı.
6. *Aydınlar ve Toplum:* Antonio Gramsci. Çev.: V. Günyol, F. Edgü, B. Onaran, 4 lira.
7. *Politika Sanatı:* Gaston Bouthoul. Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 10 lira.
8. *Özgürlük Sorunları:* René Maublanc. Çev.: V. Günyol, A. Bezirci, 3 lira.
9. *Çağdaş Fizikte Doğa:* Werner Heisenberg. Çev.: V. Günyol, O. Duru, 4 lira.

İsteme adresi : YENİ UFUKLAR : P.K. 1034, Karaköy, İstanbul

YENİ UFUKLAR : Aylık Sanat, Düşünce Dergisi, Sahibi ve yazı işleri sorumlusu: Vedat Günyol, Teknik işleri yönetenler: Hidayet Kandaz, Hasan Özay, Yönetim yeri: Cağaloğlu, Himaye-i Etfal sokak, Mirat han, No. 202 İstanbul, Yazışma ve havale adresi: YENİ UFUKLAR, P.K. 1034, Karaköy, İstanbul, Telefon 27 49 74, Yıllık abonesi: 60 TL., altı aylığı 30 TL., Yabancı ülkeler için iki katı alınır, İlân: Kapakta santimi 100 TL., sayfalarda 50 TL.

Hilâl Matbaacılık Koll. Şti. - İstanbul

Fiyatı : 5 TL.